

100 JAAR KIND IN HUIS

Willem van der Ham

VOORWOORD

HONDERD JAAR KINDERHUIS

Lectori salutem!

Het Kinderhuis van de Hervormde Gemeente bestaat honderd jaar. De naam "eeuw" voor deze periode wordt vaak met het begrip "feest" verbonden. Gevierd wordt het feest dan ook: in het middelpunt ervan staan de kinderen die nu in het huis verblijven. Toch bevat dit boekje over de geschiedenis van het Kinderhuis veel onfeestelijks, dat niet tot vieren uitnodigt.

We lezen over oorzaken die de opname van kinderen in het huis nodig maken. Elk opgenomen kind van de duizenden uit de voorbije honderd jaren kent het verdriet van de breuk in het gezin.

Schrijnend wordt ook verhaald hoe zwak en kwetsbaar de positie van kinderen lange tijd geweest is in een samenleving waar volwassenen nauwelijks oog hadden voor de eigen aard van het kind.

En terecht wordt onverhuld het menselijk tekort in het omgaan met kinderen beschreven. Een tekort dat moeilijk aangevuld kan worden waar kinderen alleen aangewezen zijn op liefde en zorg in een instelling.

Honderd jaar Kinderhuis; in de geschiedschrijving van dit bijzondere stukje kindercare laat zich de algemene ontwikkeling op pedagogisch gebied van de laatste honderd jaar aflezen. Deze ontwikkeling geeft geen aanleiding tot tevredenheid, maar wel tot hoop; er is veel ten goede veranderd.

Daarbij schetst dit boekje de geschiedenis van het huis tegen de achtergrond van de sociaal-economische en culturele verhoudingen in het Rotterdam van de laatste eeuw. Het is goed de vragen die opkomen bij het lezen van de geschiedenis van het Kinderhuis in het licht van deze verhoudingen te zien. Dan wordt duidelijk dat de geschiedenis van het huis geworteld is in de geschiedenis van de stad en haar inwoners.

Maar er is meer te zeggen. Het Kinderhuis, ontstaan vanuit en in stand gehouden door de hervormde gemeente van Rotterdam-Centrum, is tot op de huidige dag meer dan alleen in naam met de hervormde gemeente verbonden. Bestuur en werkers in het huis proberen -als in het verleden- met vallen en opstaan de christelijke identiteit vorm te geven.

Dat daarbij van "vallen" sprake is vertelt dit boekje onomwonden. Te veel en te vaak is de christelijke aard van het huis vereenzelvigd met burgerlijk fatsoen en moralisme en raakten de kinderen slechts aan gestolde vormen van godsdienstigheid. Gelukkig lezen we ook over het "opstaan", getuige de herinneringen van oud-bewoners aan liefde en geborgenheid en werkelijke interesse in hun bestaan, zoals bijvoorbeeld werd getoond door de regent dominee Rutgers.

Vandaag de dag ervaren wij in het bijzonder de problemen bij het zoeken naar vormen om de waarheid van Jezus Christus te belijden voor en met kinderen, die voor een belangrijk deel uit moslim- en hindoestaanse gezinnen afkomstig zijn. De werkers in het huis staan in de spanning hoe de exclusieve belijdenis van Jezus Christus te verbinden met een inclusief denken aangaande andere levensovertuigingen.

We vermoeden dat die spanning opgeheven wordt waar in daden en woorden iets oplicht van de daad en het woord van Jezus, die een kind nam en het in het midden van zijn volgelingen plaatste, het omarmde en zei: "Wie één van deze kinderen ontvangt in mijn

naam, die ontvangt mij". Hoe het ontvangen van kinderen in die naam zich praktisch laat vertalen in het Kinderhuis is onderwerp van voortdurende bezinning en zoeken van bestuur, directie en medewerkers.

De geëigende geloofsvormen uit de christelijke traditie tonen zich weerbarstig als middel om deze kinderen te laten raken aan wat bijbels gesproken heelheid van het bestaan en hoop op de toekomst genoemd worden. Toch blijft ons gemeenschappelijk uitgangspunt de overtuiging dat de bijbelse boodschap van hoop en leven, van zingeving en troost niet mag verstommen in een samenleving waar kinderen stuiten op feiten van wanhoop en zinloosheid, van lot en een gesloten toekomst.

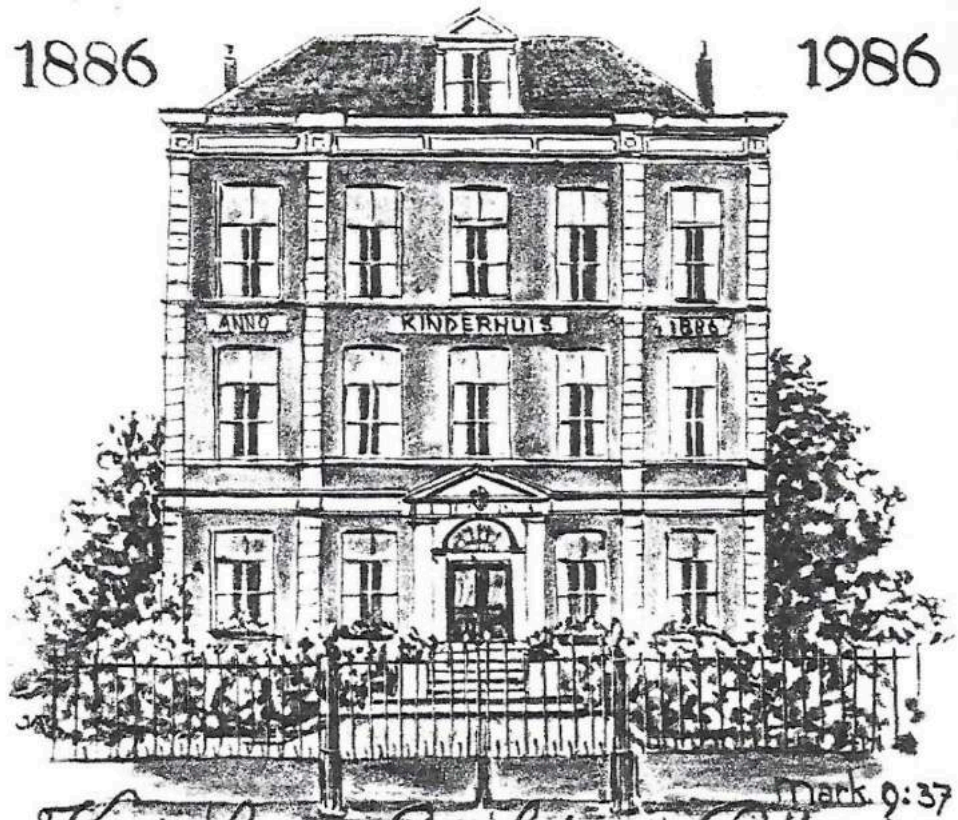
Waar allereerst de werkers in het huis kinderen aandacht en liefde geven en in nauwe verbondenheid met hen een stukje van het leven willen delen, daar bloeit iets op van hoop op de toekomst en heelheid van het bestaan. Dan kan het Kinderhuis door kinderen ervaren worden als huis van de hoop. Omdat dit laatste niet alleen een vrome wens is, maar vooral een actuele beschrijving van een stukje werkelijkheid in het Kinderhuis, wordt dit boekje allereerst opgedragen aan de directie, staf en medewerkers. Zij hebben er zorg voor gedragen dat het huis -wat men noemt- een goede naam heeft. Een gegeven dat in directe relatie staat tot het "ontvangen van kinderen in de Naam". Maar tegelijkertijd wordt dit boekje opgedragen aan de kinderen in het huis. In zijn dankwoord richt de schrijver van dit boekje zich tot bestuur, directie, personeel en kinderen "in omgekeerde volgorde van belangrijkheid". Dit hebben we in ieder geval geleerd: de kinderen zijn er niet voor bestuur en werkers, maar werkers en bestuur mogen er zijn voor de kinderen. Daarom staan de kinderen nu in het middelpunt van het eeuwfeest.

Tenslotte een woord van dank aan de heer Willem van der Ham voor zijn onderzoek naar de geschiedenis van het huis en de boeiende wijze waarop hij daarvan in dit boekje verslag heeft gedaan.

H.J. van der Steen, voorzitter.

1886

1986

Kinderhuis v. Speykstraat Rotterdam

Inhoud

I. HET SPROOKJE VAN DE GROTE STAD; Rotterdam aan het eind van de negentiende eeuw	6
II. DE VERDRUKTE KERK; de Nederlandse hervormde kerk in de negentiende eeuw	11
III. 'S LANDS KINDEREN; kinderbescherming in de negentiende eeuw	15
IV. EEN ENGELBURG; de stichting van het kinderkuis	19
V. IK ZAL U GEEN WEEZEN LATEN; de kinderen van het kinderkuis voor de tweede wereldoorlog	22
VI. HUIS EN KRUIS; het leven in het kinderkuis voor de tweede wereldoorlog	35
VII. EEN FLUWELN REVOLUTIE; het kinderkuis na de tweede wereldoorlog	75
VIII. HIER WOONT EEN DURAN DURAN FAN; het kinderkuis in 1986	85

1 HET SPROOKJE VAN DE GROTE STAD

ROTTERDAM AAN HET EIND VAN DE NEGENTIENDE EEUW

In het jaar 1886 trok een bekwaam timmerman van Kampen naar Rotterdam. De man, die in Kampen het dagelijks brood niet of slechts met moeite kon verdienen, had prachtige verhalen gehoord over de lonen die in Rotterdam werden betaald. Nog in hetzelfde jaar kwam ook zijn vrouw naar Rotterdam. Voor een huur van f. 2,25 per week betrok het gezin een woning van 6 bij 4 meter. "Er waren twee bedsteden", verhaalde de zoon van de timmerman. "Een voor vader en moeder en de jongste, de andere bedstede was voor de kinderen. In deze krot-woning moest moeder, die in Kampen een klein vrij huisje met een eigen bleek had gehad, een groot deel van haar leven slijten".

*En ieder jaar bracht nieuwe huwelijkszegen
Zo wies de kring, en was nu al
geklommen tot een negental
En... bleef het maar bij negen.'*

De vader verdiende als voorman ongeveer f. 9,- per week. Twee kinderen brachten nog f. 2,- in; dat was het geld waarmee het gezin het moest doen. Daarvan moest de moeder de kinderen voeden, kleding en ligging geven. "Toch had zij geen schulden", schreef de zoon "toch waren wij allen knapjes gekleed al gingen wij ook op klompen ('s-zondags alleen schoenen) en toch moesten wij zondags geen collectezak laten voorbijgaan in kerk of zondagsschool. Zij was een tengere vrouw, ongeschoold, maar om zulk een wonder te volbrengen, bezat zij een wijsheid die alle verstand te boven gaat". In veel andere gezinnen werd dat wonder niet volbracht. Die konden aan de ellende het hoofd niet meer bieden. De woning werd verwaarloosd, vader, en soms ook moeder, ging aan de drank. "Vervuiling, ziekten, honger, wanhoop traden dan in, in een eertijds net en fatsoenlijk gezin", aldus de zoon van de timmerman. "Hun emigratie werd een vloek in plaats van een zegen. En dan de kinderen! Geen onderwijs, geen kleding, dekking of schoeisel, hongerig liepen zij te zwerven, te stelen en te rooven". (Brief van oud-arbeider V., in: De groei van de grote werkstad, P.J. & W.H. Bouman, pag. 119-131).

Rotterdam was aan het begin van de negentiende eeuw niet meer dan een provinciestedje. Als havenstad betekende Rotterdam nog niet veel. De Maas-monding was door verzanding onbevaarbaar geworden, zodat schepen de stad slechts via een omweg konden bereiken. Stoomschepen waren nog lange tijd een bijzonderheid in de Rotterdamse haven. De scheepsbouw en andere takken van nijverheid kwijnden: in 1824 waren er bijvoorbeeld nog maar twee stoommachines in gebruik bij Rotterdamse bedrijven. Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw begon het aanzien van de stad te veranderen. Toen ontwikkelde Rotterdam zich tot een havenstad van belang. De Nieuwe Waterweg, die in 1871 gereedkwam en in 1886 ook voor grote schepen goed bevaarbaar was gemaakt, zorgde voor een verbinding met open zee. En het havengebied breidde zich koortsachtig uit: Tussen 1874 en 1879 werden de Spoorweghaven, de Binnenhaven en de Entrepothaven gegraven, in 1887 begon men met de aanleg van de 30 hectare grote Rijnhaven en rond de eeuwwisseling werd het reeds nodig geacht een nog grotere transitohaven aan te leggen, de Maashaven die in 1906 gereedkwam.

In korte tijd nam het havenverkeer enorm toe: in 1885 werden er 3.724 schepen ingeklaard en in 1905 waren dat er 8.138.

Dat Rotterdam niet meer het kalme stadje van weleer was, was ook te merken aan andere ontwikkelingen. In 1874 was de Binnenrotte gedempt waarop het spoorwegviaduct verrees en vier jaar later was de spoorweg Amsterdam-Rotterdam, die in 1846 geopend was, doorgetrokken in de richting van België. Als gevolg van de havenactiviteiten kwamen aanverwante bedrijven tot bloei, zoals de scheepswerven van Wilton en Feijenoord en vestigden zich andere bedrijven in Rotterdam. De bekwame timmerman uit Kampen was zeker niet de enige die in die tijd naar Rotterdam kwam. Geen stad in Nederland groeide zo snel als Rotterdam: In 1795 telde de stad 53.212 inwoners, in 1850 was het aantal inwoners 90.073 en in 1899 318.507. "Het was een soort sprookje dat men vroeger over Rotterdam vertelde", schreef de havenarbeider Mol in zijn memoires. "Groote menschenkinderen van het platteland luisterden ernaar met open mond en ooren. Af en toe kwamen familieleden van plaatsgenooten, die vroeger naar Rotterdam waren gegaan, met plezierboot of trein eens een daagje over. Zij brachten met dikke sigaren in het hoofd, met hun confectiepakken en gleufhoeden door het plaatsje waar wij woonden en sneden in de kleine kroegjes op van het groote stuk geld dat zij verdienden. Voor geen geld gingen zij weer naar hun vroegere negorij terug, waar je geen enkel vooruitzicht had ooit iets meer te worden dan sjouwerman op de steenfabrieken of boerenknecht. En zij vertelden dan pikante bijzonderheden van het groote stadsleven, bestelden luidruchtig een rondje en smeten een geldstuk op de toonbank dat het kletste". Voor veel mensen die naar de stad trokken was het bestaan echter onzeker, hard en zwaar. Omstreeks 1900 werkten er ongeveer 10.000 in de haven als bootwerker, waarvan er vermoedelijk 3000 als "vast volk" werkzaam waren, dat wil zeggen bij een vaste baas en met regelmatige inkomsten. De overige bootwerkers werden ingeschakeld als er voldoende werk te doen was, het zogenaamde los volk. Hun inkomsten waren onregelmatig en zij moesten allerhande klussen opknappen, die niet zelden levensgevaarlijk waren. De arbeidstijden waren lang -soms meer dan een etmaal aan een stuk -en vaak kon alleen de jenever hen op de been houden. Hetzelfde gold voor de vele andere arbeiders, zoals bouwvakkers of zeelieden.

Bij oud moedertje Schoutensteeg 6:

"Geen ondersteuning?"

*"Wel nee, van de stad kan ik niks krijgen:
ik ben nog te flink, nog maar zeventig jaar."*

Door de grote toeloop van mensen moesten er woningen worden gebouwd. De overheid deed daar niets aan, zodat speculanten vrij spel hadden. Zij konden bouwen wat ze wilden en deden dat tegen de laagste prijs. Het gevolg was de troosteloze arbeiderswijken van dicht opeengepakte huizen van slechte kwaliteit, de alcoofwoningen: hokken met een of twee bedsteden, die zo ingericht waren dat zoveel mogelijk mensen één huis konden bewonen. 40 procent van de Rotterdammers, waaronder veel gezinnen van vijf of meer kinderen, waren in het begin van deze eeuw gehuisvest in een één- of tweekamerwoning. Diegenen die de huur van deze nieuwe krotten niet op konden brengen, waren veroordeeld tot de oude krotten in de binnenstad, die nog meer te wensen overlieten. Wat zich daar afspeelde, wisten "nette burgers" liever niet. Men vermeed buurten als de Zandstraatbuurt en de Baansloppen; men kwam er niet.

Rode Zand A, straattafereel met kinderen, foto H.Berssenbrugge, 1909

Maar men hoefde niet zèlf deze buurten in om te weten wat voor ellende daar heerste. In 1903 verschenen er namelijk twee boekjes -Arm Rotterdam, geschreven door L. Schotting en H. Spiekman, en Droevig Kinderleven in Rotterdam door Chr. van Abkoude -waarin beschreven staat hoe verschrikkelijk de toestand was en hoe noodzakelijk het was dat daarin verandering zou komen.

"De verscheurende dieren in de Diergaarde hebben beter verzorging, beter huisvesting, beter voedsel en hooger levenstaak dan deze krotkinderen", schreef Van Abkoude in zijn brochure. In de Peperstraat trof hij bijvoorbeeld een huis aan waarin totaal 35 mensen woonden die met elkaar de beschikking hadden over één vuil privaat.

Binnenrotte, spoorwegviaduct.

Geprojecteerde Staatsspoorlijn langs de Binnenrotte, naar een plan van F. J. Becker, 1864.

Dominee J. Krayenbelt, eerste voorzitter van het regentencollege.

2 DE VERDRUKTE KERK

DE NEDERLANDSE HERVORMDE KERK IN DE NEGENTIENDE EEUW

De negentiende eeuw was een tijd van verandering. De industrialisatie zorgde voor een doorbraak op technologisch gebied en greep ook danig in in het maatschappelijk leven. De fabrieksarbeid verdrong de huisnijverheid, in groten getale trokken de mensen van het platteland -de beschermde gemeenschap- naar de grote steden en door de opkomst van de stoomlocomotief kon de mens zich veel sneller verplaatsen dan weleer.

Er waren nog meer veranderingen. De negentiende eeuw was ook een periode van nieuwe denkbeelden; het liberalisme en socialisme dongen naar de gunsten van de mens. De invloed van de kerk nam af. Tegelijkertijd kon de kerk zich niet voor die nieuwe ideeën afsluiten. Binnen de Hervormde kerk rezen talloze conflicten die soms zo hoog op liepen dat ze tot scheuring en afscheiding leidden.

De Hervormde Kerk in Rotterdam hield zich in de negentiende eeuw aan de Rechte Leer. Van moderne ideeën moest men over het algemeen niets hebben. Dit kwam onder meer tot uiting in de houding van de kerk ten aanzien van armen en hulpbehoevenden. Goddelijke wijsheid bepaalde het verschil in stand, zo dacht men. De oorzaak van armoede was van geestelijke aard: lotsverbetering kon slechts door prediking van het Evangelie en strijd tegen de zonde verkregen worden.

De armenzorg was traditioneel voornamelijk in handen van kerkelijke instanties. In de negentiende eeuw nam de overheid die taak steeds meer over; de rol van de kerk werd ook op dit gebied teruggedrongen.

Erg veel belangstelling voor het lot van de armen en hulpbehoevenden bestond er overigens niet in de Rotterdamse geloofsgemeenschap. De diakenen -de kerkelijke armenverzorger- hadden weinig invloed in de kerkeraad. Zij beschouwden de armen als hun minderen. De bedeeden werden door hen als "posten" betiteld, waardoor wel heel goed tot uitdrukking komt dat ze zich voornamelijk bekommerden om de hoeveelheid geld die per gezin voor de onderstand zou moeten worden uitgetrokken.

Kerkelijke ondersteuning kreeg men overigens niet zomaar. Door "godsdienstigheid, zedigheid, matigheid en orde" kon men ervoor in aanmerking komen, aldus het reglement van de diakonie. De ondersteuning bestond uit wekelijks 1,5 kilo brood, wat geld (f 0,80) en in de winter brandstof, extra levensmiddelen en kleding. Bij een onordelijke levenswijze, zedeloosheid of drankmisbruik kon de ondersteuning geheel of gedeeltelijk worden ingetrokken. Of men geregeld naar de kerk ging, werd eveneens gecontroleerd. Zo niet, dan kon men ook gekort worden in de steun.

In het leven van hard werken en schrille, zij het dan ook fatsoenlijke armoede, ontwikkelde zich een gevoel van rancune tegen de kerk, schreef een zoon van een los werkman. "De kerk hoonde ons streven naar verheffing uit de poel van geestelijke en stoffelijke ellende. De kerk is er schuldig aan, dat de emancipatie der arbeiders zoveel jaren duurde en nog niet is voltooid". (Brief van S., in: P.J. & W.H. Bouman, de groei van de grote werkstad, pag. 95.) Hij was niet de enige die zich teleurgesteld van de kerk afwendde. Heel veel mensen lieten de kerk ondanks hun schrijnende armoede links liggen, omdat ze niet wensten vernederd te worden.

Toch was er een stroming binnen de Hervormde Kerk die zich wel met woord en daad het lot van de armen en hulpbehoevenden aantrok, namelijk het Reveil. Deze beweging predikte de Christelijke Filantropie. Het was met name Ds.O.G.Heldring die zich afzette tegen het

verstrekken van aalmoezen en bedéling en in plaats daarvan pleitte hij voor een goed loon en arbeid voor arbeider en werkloze.

De Christelijke Filantropie van de Reveil-beweging was sterk gericht op de jeugd. Er werden inrichtingen gesticht voor de opvang van misdadige en verwaarloosde kinderen en onderwijsinstellingen kwamen tot stand, zoals bewaarscholen voor "haveloze" kinderen, zondagsscholen en naai- en breischolen. Ook de stichting van het Kinderhuis der Nederduitsch Hervormde Gemeente te Rotterdam moet gezien worden in het licht van het christelijk filantropische werk, waarvan Heldring de inspiratiebron was.

Peperstraat, gezien vanuit het oosten richting Coolvest, foto H.Berssenbrugge, ca. 1910

In één van de woningen woonde een weduwe met vijf kinderen. De kinderen sliepen op de grond, kregen wekelijks hooguit eenmaal droge aardappelen te eten en waren bijna de gehele dag alleen thuis omdat hun moeder in de stad de kost probeerde te verdienen.

"En wat een kleding!", verzuchtte Van Abkoude. "Moeders hebt ge uw kleinen, uwe lievelingen wel eens zien rondlopen, omkleed, neen, omhangen met vieze lompenkleeren, die bijna overal de naakte lichaampjes zoo goed als onbedekt laten... hebt ge ze wel eens hooren smeeken om een broodkorst? Slapen uw engeltjes ook op den vloer?"

In zulke sloppen groeien de kinderen op in armoede, gebrek, honger en stank, schreef Van Abkoude. "Arme, arme kinderen, konden we maar zooveel voor u doen, dat ge niet in dien poel van vuilheid blijft voortleven... O, uw levensjammer schreit ten hemel... de wereld weet niet... hoe droevig uw kinderleven is, maar we zullen zorgen, dat zij 't spoedig weten zal".

3 'S LANDS KINDEREN

KINDERBESCHERMING IN DE NEGENTIENDE EEUW

Massa's kinderen hadden in de negentiende eeuw verzorging nodig, maar kregen die niet. Ze werden aan hun lot overgelaten, zwierven over straat, bedelden, stalen hun kostje bijeen en stierven vaak een vroege dood. Ouders konden door hongersnood en gebrek hun kinderen soms zelf niet opvoeden; ze legden hen te vondeling in de hoop dat de vinder beter dan zijzelf in staat zou zijn het kind te verzorgen.

Onder de arbeidende bevolking was de kans op ziekte met dodelijke afloop groot. 20 procent van de kinderen stierf in de eerste helft van de negentiende eeuw voor hun eerste levensjaar. Slechts de helft van het aantal mannen bereikte de leeftijd van 35 jaar. Voor vrouwen lag dat cijfer iets hoger. Hoewel in de tweede helft van de negentiende eeuw de levenskansen toenamen, waren er nog lange tijd duizenden en duizenden kinderen die een of beide ouders op jonge leeftijd verloren.

Wezen, vondelingen en verlaten kinderen werden, indien ze niet bij familie terecht konden, van oudsher ondergebracht in weeshuizen. In Rotterdam bestond al in de zestiende eeuw een weeshuis, het latere Gereformeerd Burger Weeshuis, waar ook Hervormde kinderen werden geplaatst.

In andere steden werden in de zestiende en zeventiende eeuw eveneens weeshuizen opgericht. Aan het eind van de negentiende eeuw telde ons land ongeveer 300 weeshuizen, maar dit aantal was niet groot genoeg om alle kinderen op te nemen. Kinderen werden ook wel gezonden naar het Drentse Veenhuizen, één van de Koloniën van Weldadigheid die in 1818 gesticht waren om de armoede in Nederland op te heffen en waar vooral veel bedelaars en

paupers naartoe werden gebracht. De oorspronkelijke bedoeling van de stichter van deze koloniën, generaal Van den Bosch, was het verschaffen van werk, de ontginning van woeste gronden. Het mes sneed zo aan twee kanten: paupers en bedelaars verrichtten nuttige arbeid, zodat het geld voor ondersteuning in de staatskas kon blijven; en in plaats van zich toe te geven aan luiheid, zouden de armen zich tot eerbare medeburgers ontwikkelen. Want aan de opvoeding van kinderen en kolonisten stelde Van den Bosch veel belang.

De werkelijke toestand in Veenhuizen was veel minder ideaal. Dit bleek wel uit het feit dat zelfs de Rotterdamse kerkeraad groot bezwaar maakte tegen het zenden van kinderen naar Veenhuizen. Als de kinderen op 20-jarige leeftijd weer naar de stad terugkeerden, verkeerden ze, aldus de kerkeraad, "gewoonlijk in een zeer ongelukkige toestand, zoodat zij alsdan een groot bezwaar opleverden voor onze Diaconie".

Veruit de meeste kinderen werden in pleeggezinnen opgenomen, wat geenszins betekende dat zulk soort gezinnen een waarborg waren voor een gelukkige jeugd. Goede pleeggezinnen waren zeldzaam en meestal kwamen kinderen in gezinnen terecht die geldelijk gewin op het oog hadden.

Om pleeggezinnen voor kinderen te interesseren organiseerden de kerken en armbesturen een soort veiling, waarbij het gezin dat genoeg nam met het laagste bedrag aan steun het kind kreeg toegewezen. Hoe ouder en gezonder het kind, hoe lager het kind werd afgemijnd. Zulke kinderen waren namelijk nuttig als werkracht en konden door arbeid hun eigen onkosten meer dan terugverdienen.

Dat kinderen arbeid moesten verrichten was geen ongewoon verschijnsel in de negentiende eeuw. Er waren zelfs weeshuizen die kinderen voor korte of lange tijd uitbesteedden aan bedrijven of naar boerderijen zonden. En niet alleen wees- en pauperkinderen moesten zelf de kost verdienen. In de provincie Zuid-Holland bestond 20 procent van het totale aantal arbeiders in de industrie uit kinderen.

De arbeidsomstandigheden waren dikwijls mensonterend. Zo waren in Moordrecht kinderen van 4 à 5 jaar op de lijnbanen te werkgesteld, die als draaiers moesten optreden. 's Winters werkten zij van 5 uur in de ochtend tot 7 uur in de avond, 's zomers nog een uur langer. 's Morgens moesten deze kinderen half slapend naar de werkplaats gedragen worden, waar ze in een vochtige en koude omgeving hun werk dienden te verrichten.

Maatregelen om het kind te beschermen waren dus hard nodig. Pas in 1874 kwam echter de eerste wettelijke regeling tot stand, de kindernet van Van Houten, waardoor het verboden werd kinderen onder de twaalf jaar industriële arbeid te laten verrichten. Werkelijke maatregelen ten behoeve van de bescherming van het kind trof men pas in deze eeuw.

In 1905 traden de kindernetten in werking, waarin onder meer geregeld was dat de ouders uit de ouderlijke macht konden worden ontzet. Toen kwamen ook de Voogdijraden die tot taak hadden zich te bemoeien met kinderen in moeilijke omstandigheden.

4 EEN ENGELENBURG

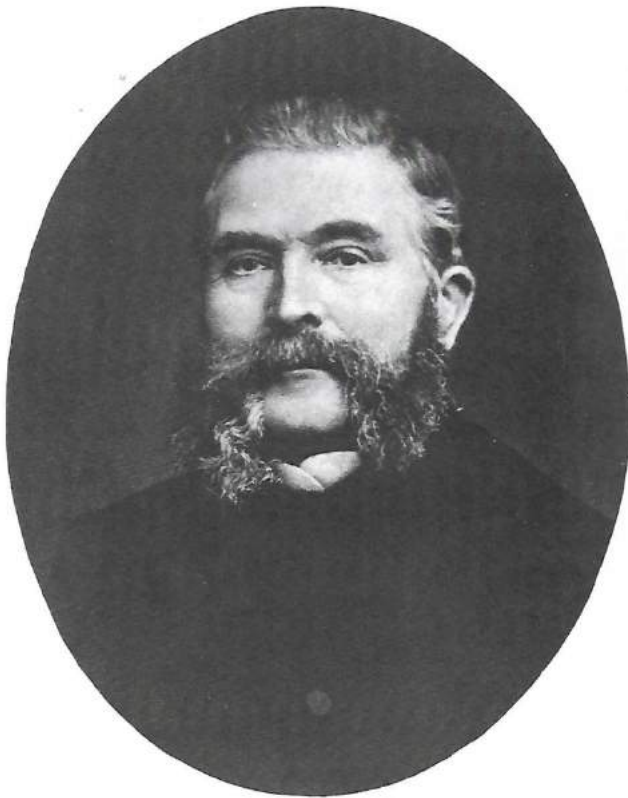
DE STICHTING VAN HET KINDERHUIS

De Nederlandse Hervormde Gemeente te Rotterdam was niet in het bezit van een eigen gesticht voor de opvang van wezen en kinderen. In ruil voor het toestaan van wekelijkse collecten in de Hervormde Kerken, liet het Gereformeerd Burgerweeshuis op eigen kosten kinderen toe die tot de Hervormde Gemeente behoorden. Kinderen kregen ook wel onderdak in de diaconie-huizen of houhuizen en het Lidmatenhuis dat in 1807 was gesticht maar dat eigenlijk bestemd was voor "oude, gebrekkige en brave armen".

Op de vergadering van diakenen van 29 januari 1851 opperde men voor het eerst om zelf iets aan het probleem van het kind te doen. Aangezien verwaarloosde kinderen niet in de termen van het weeshuis vielen en de ervaringen met Veenhuizen slecht waren, moesten er maatregelen genomen worden, aldus de diakenen. Ze dachten aan een gesticht van opvoeding onder het onmiddellijke toezicht van de diaconie. 200 kinderen zouden er zeker voor in aanmerking komen, meende men. De kosten bleken echter te hoog.

In 1861 kwam het plan weer ter tafel, maar ook toen strandde het op de kosten. Vier jaar later gaf men de voorkeur aan de bouw van de Westerkerk en liet men de plannen voor een kindershuis varen.

Op 7 januari 1885 deelde dominee J. Krayenbelt de kerkeraad mee dat een van zijn vrienden voornemens was een schenking aan de Hervormde Gemeente te doen, waaruit of een diaconieschool of een hofje voor weduwen of een kindershuis zou moeten worden gebouwd. "Na langdurige discussie", aldus de notulen van die vergadering, "verklaart zich de groote meerderheid der vergadering voor de wenschelijkheid van een kindershuis, indien althans eenigzins mogelijk". Drie weken later meldde Krayenbelt, nog steeds zonder de naam van de "Edelmoedige Gever" te noemen, dat deze f 40.000 wil schenken voor het kindershuis. Weer een week later besluit de kerkeraad "onder opzien tot den Heere en dankzegging aan den milden geveer de dotatie aan te nemen (met algemeene stemmen op 2 na)". Vervolgens maakte Ds. Krayenbelt de edelmoedige geveer bekend: Het bleek J.F. Engel Sr. te zijn.

De stichter van het Kinderhuis, J. F. Engel Sr.

Het verhaal gaat dat de heer J.F. Engel Sr. de kerk *f* 40.000 schonk uit een soort wroeging omdat hij betrokken was geweest bij de bouw van het spoorwegviaduct over de Binnenrotte. Dit viaduct loopt immers vlak langs de Grote of Sint-Laurenskerk en de treinen die er overheen reden zouden toentertijd nogal wat overlast hebben bezorgd tijdens de kerkdiensten. Of dit verhaal inderdaad klopt is niet bekend, maar de heer Engel was, ofschoon niet bij de bouw van het viaduct zelf, wel bij de voorbereidingen ervan betrokken. De schenker van het stichtingskapitaal was namelijk architect en aannemer en als gevolg van deze functie was hij een van degenen die in de tweede helft van de negentiende eeuw hielpen de stad om te bouwen van provincieplaats tot moderne havenstad. Hij legde straatverlichting aan en rioleringen en was als hoofdaannemer verantwoordelijk voor de demping van veel sloten en andere wateren die Rotterdam toen rijk was, waaronder de Binnenrotte, waarop het spoorwegviaduct verrees.

De demping van de Binnenrotte.

Uitg. P. M. Elberg, Rotterdam.

*Van Speijkstraat met Kinderhuis. Rotterdam.
h. g. v. e. Sijpe en Rijkda.*

Prentbriefkaart Van Speijkstraat met Kinderhuis.

Prinsesjesdag en Kinderhuis

DOOR

G. J. VOS FLZ.

De Prinsesjesdag, de dag waarop onze aanstaande Koningin verjaarde, werd ook in onze gemeente herdacht. Na het stellen van het eerste kapbeen werd de vlag op het Kinderhuis geheschen en van dit oogenblik af was men druk bezig om dat huis onder dak te brengen. De hoop der toekomst deed ons op dien dag bidden dat het vijfjarig kind moge opgroeien tot eene vorstinne, onder wier scepter en door wier bestuur Nederlands God ons Vaderland zegeneu moge; die vlag roept ons op tot de bede dat ook dat huis in de toekomst heil moge brengen in het midden der gemeente, en doet het aanschouwen, dat men hier, evenals elders, gevoelt, dat het voor de hand ligt op dien dag iets voor kinderen te doen. Wat bij ons geschiedde zal later zijn weldadige werking niet missen. God geve het!

Zoude het ten nadeele der stichting, of in strijd met hare bedoeling zijn, indien men pogingen deed om den naam der Prinses aan dat huis te verbinden, opdat, gelijk Rotterdam een Sophia-kinderziekenhuis bezit, waar het kranke kind hulp en geneezing vinden kan, het ook een Wilhelmina-kinderhuis hebbe, waar voor het verlaten kind een toevlucht bereid zij om er gevormd te worden voor maatschappij en kerk, voor de eischen des tijds en het heil des hemels?

Misschien is het een dwaze vraag; men beschouwe die dan als zoodanig; dat ons Kinderhuis het eerst kon vlaggen op den jaardag van ons Prinsesje, deed haar bij ons ontstaan.

In de Kerkbode verscheen een artikel, waarin werd voorgesteld het Kinderhuis naar (Koningin) Wilhelmina te vernoemen.

Enkele maanden nadat het besluit tot stichting van het kinderkuis genomen was, voegde men de daad bij het woord. In het polderland, vlak over de grens van de gemeente Rotterdam, vond men een geschikt stuk bouwgrond. Een jaar later zou de gemeente Delfshaven bij Rotterdam worden gevoegd en zou de bouw van speculatiewoningen in dat gedeelte van de stad beginnen, zodat het kinderkuis midden in een volkswijk kwam te liggen.meer...

Op 5 juni 1885 werd de eerste steen gelegd van het gebouw. Het moest onderdak bieden aan 60 kinderen.

Op 28 oktober 1886 werden de heer en mevrouw Pronk als eerste directeur en directrice aangesteld en op 12 november van dat jaar werd het gas aangesloten, een gebeurtenis die later geboekstaafd werd als de officiële ingebruikneming van het huis.

Het besluit tot opname van het eerste kind viel echter pas op 18 februari 1887. Het is Adriana Jacoba Pastenier, oud 6 jaar. Het kind was moederloos en de vader had dienst genomen als koloniaal en was reeds drie jaar weg. De tante had zelf vijf kinderen en een sober weekgeld en was niet langer in staat het kind te houden.

Er lagen natuurlijk edele motieven ten grondslag aan de oprichting van het kinderkuis. "Zij, die den Oppersten Kindervriend liefhebben kunnen toonen dat zij Zijn bevel eeren, ook in de verzorging der kleinen", klonk het fraai in het gedenkboek van het kinderkuis van 1897. Men zag het als taak het kind op te voeden tot nuttige leden van de maatschappij en trouwe leden van de Hervormde Kerk, tot flink ontwikkelde werklieden en geschikte dienstboden. Door verwaarloosde kinderen in een andere omgeving te brengen, zou de "schuwen blik" plaats maken voor een "open oog" en zou een "brutaal of vreesachtig" kind "beleefd en gepast vrijmoedig" worden.

Toch was het verzorgen van onverzorgde kinderen niet het enige motief dat ten grondslag lag aan de stichting van het tehuis. Twee andere beweegredenen speelden eveneens een rol, motieven die overigens geheel pasten in de geest van die tijd en de omstandigheid van de verdrukte kerk. Bij de eerste steenlegging sprak dominee Krayenbelt met negentiende eeuwse gevatheid, dat het huis een Engelenburg zou zijn, niet omdat de heer Engel het stichtte, maar omdat Gods Engelen de wacht zouden houden over de kinderen die er verpleegd worden en er menig vrucht voor de hemel zou worden gekweekt. Het moest met andere woorden een vesting zijn van de kerk, een vesting in woelige tijden. De zegeningen mochten de kinderen niet onbedachtzaam en onverschillig aanvaarden en, bovenal, ze mochten als ze het huis verlieten, niet *in socialistische ontevredenheid vervallen*.

Een andere beweegreden was het van christelijke zijde paal en perk stellen aan de toenemende invloed van de overheid en particulier initiatief op niet-christelijke grondslag. Menig kerkelijke stichting is in vreemde handen overgegaan, sprak de heer Krayenbelt. "Zoo iets kan niet. Zoo iets mag niet". De Nederlands Hervormde Gemeente wilde door de stichting van het kinderkuis aantonen dat het haar eigen kinderen verzorgen kon.

Dat het kinderkuis in een behoefte voorzag, blijkt uit het aantal kinderen dat opgenomen werd. In augustus 1894 waren dat er al 124, een veel te groot aantal voor een gebouw dat bestemd was voor 60 kinderen. Men besloot tot uitbreiding met een nieuw gebouw gelegen aan de Schietbaanstraat. In 1899 was het gereed.

5 IK ZAL U GEEN WEEZEN LATEN

DE KINDEREN VAN HET KINDERHUIS

Lang niet alle kinderen die hulpbehoevend waren konden worden geplaatst in het kinderkuis. Uitgesloten van opname waren volgens artikel 10 van het Reglement voor het Kinderhuis van de Nederduitsche Hervormde Gemeente te Rotterdam:

1. Kinderen, waarvan geen der beide ouders behoorden tot de Nederduitsche Hervormde Gemeente;
2. Kinderen waarvan niet de laatst overgeblevene der ouders onder de kerkelijke gemeente Rotterdam woonachtig is;
3. Natuurlijke kinderen, waarvan de moeder nog in leven is;
4. Kinderen, die in het Gereformeerd Burgerweeshuis alhier kunnen worden opgenomen;
5. Kinderen die aan een ongeneeslijke ziekte lijden;
6. Kinderen minder dan twee jaar oud, of ouder dan vijftien jaren.

Het kindertehuis was voornamelijk een tehuis van half-wezen, kinderen dus die hun vader of (meestal) hun moeder hadden verloren. Tevens werden er wel kinderen opgenomen waarvan de moeder ernstig ziek was, of waarvan de ouders gescheiden waren en de moeder niet in staat was de kinderen zelf te verzorgen.

Enkele voorbeelden:

- Op 6 juli 1888 wordt voor rekening van het huis opgenomen Geertruida Lussenburg, geboren 27 april 1884. De moeder is overleden en het verblijf van de vader sedert 1885 onbekend.

- Op 1 februari 1888 wordt verzocht tot plaatsing van K. Logman, waarvan de vader - Lidmaat der Gemeente - in het ziekenhuis wordt verpleegd en de moeder in het Krankzinnigen gesticht is.

- Tevens is een verzoek binnengekomen van A. Hoger, Slakade 162, van beroep stoker bij de Staats Spoorwegen, tot plaatsing van 3 kinderen van 6, 5 en 2 jaar. De moeder is overleden. Vader zal f 3,- betalen.

- Weduwe Waalwijk, Botersloot 161, verzoekt die dag opname van haar zoontje van 10 jaar. Deze vrouw is baker en kan niet voor haar kind zorgen.

- Op 6 september 1895 verschijnt Johanna Maria Plasier ter vergadering, een wees die eerst bij een oom was opgenomen en daar werd weggezonden, die niet in het weeshuis kon worden opgenomen en sindsdien rondzwerft. Zij wordt opgenomen.

- Op 4 oktober 1895 wordt opname verzocht voor twee kinderen Lorens, oud 3 en 2 jaar, waarvan de vader zeevarende en de moeder overleden is. De vader is Rooms Katholiek, doch de kinderen in de Nederlands Hervormde Gemeente alhier gedoopt.

In 1908 besloten de regenten ook voogdijkinderen op te nemen in het Kinderhuis, mits zij zouden voldoen aan het reglement en het Kinderhuis zelf geen voogdij over de kinderen behoefde te aanvaarden.

Kinderen kwamen soms al op jonge leeftijd in het Kinderhuis terecht. Gerard Veenstra was bijvoorbeeld 5 jaar toen hij in het Kinderhuis kwam. Zijn moeder herinnert hij zich nauwelijks:

"Vijf jaar na mijn geboorte stierf zij. Het enige wat ik nu nog weet is dat ze mijn handjes warmde onder haar oksels en toen ik in mijn bed lag dat zij zich over mij heen boog om mij te kussen en toe te stoppen. Ik zag een groot donker gat in haar lichaam; veel later beseftte ik dat het de scheiding was tussen haar borsten."

Johanna Martina Maas, die in 1941 op achtjarige leeftijd in het huis kwam, kon zich haar moeder eveneens bijna niet herinneren. Bij haar moeder was kanker geconstateerd toen zij werd geboren, zodat zij door haar tantes werd opgevangen, omdat ook haar vader haar niet kon verzorgen.

"Tegen mevrouw Zwolsman (de directrice) moest je moeder zeggen, maar een moeder was ze niet. Ik heb nog nooit een moederfiguur in iemand gezien. Ik heb in mijn hele leven nog nooit "mamma" gezegd. Niet dat ik me kan herinneren. Dus ik heb in feite nooit een moeder gehad."

Jan. 31 - 8 - 1913

Edelredde Heeren van Het bestuur

Daar ik tot u kom met een Vraag
Omrede dat mijn dearbare Vrouw
is van mij weggenomen is en dus met 4
kinderen blij zitten Den oudste woord
7 jaar de tweede woord 5 jaar
den derde moet drie jaar worden
de 4 moet een jaar worden
maar ik heb mijn Zwager horen zeggen
als dat ze niet onder de drie jaar er in
mogen komen hoe het niet mogelijk
kunnen zijn om de derde er ook in te
nemen die woord 3 jaar met April
zijn heer ik heb ~~maar~~ ^{maar} Thoudert en
teer flunkes voor mij in de maand
het loon is twee Thonderd flanken
maar daar moet ik mijn knecht van
pefalen en de kost hebben
En die heeft 50 flanken per maand
En dan hebben ik 40 flanken voor de
kost dus dat is 90 flanken. Te nemen

Maar u zal ook wel berekent zijn
ik dank dat u ook wel zal zeggen
Dat ik het interste schijf want wanneer
u er maar twee in neemt dan blijf ik
toch noch met twee zitten en die
moet ik ook voor op zien te brengen
En dan houd ik weinig voor mij zelf
Op en maar dat is niet erg drinken
Doen ik niet dus daar heb ik niets
Voor nodig als ik maar een stukje
eten heb met een dagelijks stuk
Kleeren dan ben ik te Vrede de
Hoofzaak is voor mij als dat mijn
Kinderen Goed zijn dat die haare
Opas hebben, En nu is de vraag wat of
ik in een moet starten) wees dan zoo
Goed en wil het dan zeggen zeggen
Mijn Zwager J Kierit

Op Zomerstraat 65
Rotterdam

Dat kinderen eerst bij familie werden onder gebracht kwam wel meer voor. Johannes van Beek verbleef van 1918 tot 1925 in het Kinderhuis, omdat zijn moeder in 1915 "aan overspanning ten gevolge van overwerken" was overleden. Voordat hij op twaalfjarige leeftijd in het Kinderhuis kwam, was hij eerst nog twee jaar bij zijn vader in huis geweest.

"Mijn ouders waren gescheiden", zo vertelt hij "Ik ben altijd bij mijn moeder en grootmoeder geweest. Toen mijn moeder overleden was, werd ik door een oom bij een man gebracht, dat was dan zogenaamd mijn vader, maar ik had hem nog nooit gezien. Het was op oudejaarsdag en ik zal het nooit vergeten dat ze toen aardappelen met bruine bonen aten, en dat ik op een gegeven moment zei: "Ik moet niet meer". "Je hebt niks anders te doen dan je smoel te houden en te vreten". Dat was het eerste antwoord dat ik van mijn eigen vader kreeg".

Sommige kinderen gingen eerst naar een pleeggezin, voordat ze in het Kinderhuis werden opgenomen, zoals Gerrit de Korte en zijn broers. In dit pleeggezin, waar ze twee jaar verbleven, hadden de jongens een verschrikkelijke tijd. Na schooltijd mochten ze bijvoorbeeld niet gaan spelen, maar moesten ze zonder een woord te zeggen op de grond in de keuken gaan zitten met hun handen over elkaar. 's Zondags, na de zondagschool, moesten de broers, met een net pakje en zwarte schoenen aan, blokjes lopen om het huis, waarna ze hun schoenen moesten laten zien of ze niet vies waren geworden of beschadigd waren omdat ze ergens tegenaan hadden getrapt. Was dat het geval, of hadden ze iets anders misdaan, dan kregen ze slaag of werden ze op een andere manier streng gestraft.

"Je was een goed stuk vuil hoor, als je wees of half-wees was", aldus Gerrit de Korte. "Maar toen we in het Kinderhuis kwamen, moet ik vaststellen, kregen we het verschrikkelijk goed. Wij hadden het daar beter dan een gemiddelde arbeidersjongen. Tenminste wat voeding, kleding en ligging betreft".

In het kinderhuis werden voornamelijk kinderen opgenomen uit de lagere middenstand of arbeidersklasse. Het waren bijvoorbeeld kinderen waarvan de vader bakker was, expeditieknecht, grondwerker bij de gemeente, gas-werker, los werkman, zeevarende, groenteventer of nachtwaker bij de Holland Amerika lijn.

"Mijn vader had een eigen bedrijf met zijn broers en zijn vader", vertelt Gerrit de Korte. "Het was een transportbedrijf; paardewagens, zandrijden, puin, enzovoorts, maar veel werd er niet verdiend met het zaakje, zeker niet in de crisistijd. We hadden het arm en voor ons, kinderen, was nauwelijks eten. Er was overal te weinig van: schoenen, kleding, eten. We stierven gewoon van de armoede. Mijn moeder hield de kinderen thuis van school, omdat er 's morgens geen brood was. Alleen 's middags kregen we weleens wat. Mijn vader werd op een bepaald moment ziek en toen kregen we elf gulden steun, maar daar ging wel vier gulden huur af, en dat met zeven kinderen. Verder was er geen steun te verwachten van de overheid, want dat was een zeer christelijke overheid en van de diaconie konden we ook geen steun verwachten omdat mijn vader zeer geporteed was van dominee Valk, een man die door zijn afwijkende ideeën in conflict was geraakt met de kerkeraad. Toen is mijn vader overleden en bleef mijn moeder met die zeven kinderen zitten, dat was helemaal verschrikkelijk. Ook omdat de economie nog veel meer in elkaar duikelde en die goeie christelijke regering van meneer Colijn er helemaal geen pest meer aan deed. De kerk heeft ons toen in het kinderhuis gedaan".

(De werkmeisjes, ± 1930)

De kinderen kwamen vaak uit armelijke buurten. Zo kwamen er bijvoorbeeld kinderen in het huis, waarvan de ouders woonden in de beruchte Baansloppen of de buurt van de Zandstraat. Of ze waren gehuisvest in een van de vele benauwde, slecht gebouwde speculatiewoningen, die uit één of twee vertrekken bestonden voor een gezin van 5, 6 soms 7 kinderen. Gerrit de Korte woonde bijvoorbeeld in de, nu verdwenen, Rubensdwarstraat (Kralingen), in een huis met één kamer, een keuken en een zoldertje boven. Vader en moeder sliepen in een bedstee in de kamer, op zolder sliepen de kinderen, maar als het regende konden ze niet op zolder slapen.

De kosten per kind -de verpleeggelden -werden in 1888 vastgesteld op weke-lijks f 2,-. De werkelijke kosten per kind stegen in de loop der tijd, zodat de verpleeggelden regelmatig aangepast werden. (De werkelijke kosten per kind bedroegen in 1903 f 3,01 per week, in 1927 f 6,09) Als ouders niet zelf in de verpleeggelden konden voorzien, hetgeen dikwijls het geval was, werd de op-name geheel of gedeeltelijk betaald door Armenzorg, de Diaconie, Maatschap-pelijk Hulpbetoon of de Vereniging Kinderzorg. Niet alle ouders van kinderen waren overigens arm of zeer arm. Er waren zeker ook kinderen bij die tamelijk welvarende ouders hadden. De vader van Gerard, Maarten, Hugo en Adrie Veenstra had bijvoorbeeld een goed lopende kappers-zaak, totdat de crisistijd aanbrak. Greetje van Texel, die van 1927 tot 1937 in het huis verbleef, kwam uit een keurig gezin. Haar vader was brigadier van de strafgevangenis en het gezin woonde in een huis van de strafgevangenis, aan de Noordsingel. Omdat haar vader nachtdiensten had kon hij de kinderen niet verzorgen toen haar moeder was overleden, zodat ze in het kindertehuis kwam.

Grote en kleine werkmeisjes, eind jaren 20

Aan lang niet alle verzoeken tot opname van kinderen kon worden voldaan. Soms was het huis te vol, soms voldeden de kinderen niet aan de reglementen of werd het verzoek om andere redenen afgewezen.

Op de regentenververgadering van 1 februari 1888 bijvoorbeeld, werd een wees verwezen naar het weeshuis, willigde men een verzoek van J. Verhagen, stads-werkman, tot plaatsing van 5 kinderen niet in omdat in dat gezin kinderen van zestien jaar en ouder waren die de kleintjes konden verzorgen; een ander verzoek werd afgewezen omdat men meende dat de naaste familie de kinderen wel kon opvangen. Soms werden kinderen die reeds jaren in het kinderkuis verbleven om reglementaire redenen uit het huis geplaatst, bijvoorbeeld als ook hun andere ouder stierf, zodat ze dus wees werden en naar het weeshuis moesten. Tevens kwam het vrij regelmatig voor dat kinderen uit het huis verwijderd werden, omdat de vader of moeder het verpleggeld niet meer kon opbrengen.

Dit overkwam Adriaan Peters, die 7 jaar was toen hij in het huis kwam. "Zolang mijn vader nog werkte kon hij het kostgeld opbrengen, maar toen hij zonder werk kwam, was het mis. Toen mocht ik op een avond niet meer naar binnen".

Rotterdam, 20 Mei 1903.

Mijne Heeren,

Daar ik u wellicht niet thuis had getroffen en ik niet over veel tijd te beschikken heb, kom ik even een oogenblik Uwe aandacht vragen voor een zeer droef gevoel, waarvan ik zoo gaarne zou zien, dat door Uwe bus, schenkomst, eene blijde verandering zou komen. Het gaat hier n.l. om een kleinen, aardigen jongen van elf jaar. Zijne geschiedenis gelijkt stellig veel op die van menigeen, die een schuilplaats kreeg in het Kinderhuis tegen de harde, ruwe wereld. Zijn moeder heb ik zeer goed gekend, het was een beste, brave vrouw, altijd opgewekt niet liggende staande de voortdurende mis...

handelingen enz. van haar
man, een' zeer groot' dronkaard.
Het vrouwtje is eindelyk er on-
der berweken, door verdriet en
zeer harden arbeid, want haar
man voerde zelf geen' slag meer
uit, verdronk' alles en liet
vrouw en kinderen voor zich
werken.

Deze vrouw klaagde nooit, ook
bedelde ze nooit.

Zes weken voor haar dood, stierf
ook nog haar jongste kindje.
En daarna? De oudste drie
konden nog genoeg voor zich
zorgen, maar de andere drie?

Het heel veel moeite heb ik
de twee meisjes in Talittha
Kümi in Letten bezogd, daar
zijn ze welgeboegen, maar wat
met den jongen aan te vangen
Geld heb ik niet meer, vragen
durf ik ook niet meer, ik zal ik
ik eerlyk zeggen, want ik vraag
reeds zooveel.

Thuis blyven is onmogelyk.

De kinderen van het Kinderhuis in 1936

6 HUIS EN KRUIS

HET LEVEN IN HET HUIS

Kinderhuizen, weeshuizen en andere opvangcentra voor de jeugd waren voor de Tweede Wereldoorlog sober van inrichting. Het waren bijna zonder uitzondering kil aandoende tehuizen, kaal en sfeerloos, met grote eet- en slaapzalen. Wat de kinderen in zo'n gesticht te eten kregen, verschilde niet van het ene huis tot het andere, de bedden waren ongeveer van dezelfde kwaliteit, evenals het eetgerei en het meubilair. Het enige onderscheid was de kleding, ofwel de kleur en vorm van het uniform. Verder golden overal ongeveer dezelfde reglementen en werd overal strikt de hand gehouden aan een vaste regelmaat in de gang van zaken.

Veel personeelsleden telde zo'n huis niet en, ofschoon men het niet slecht met de kinderen meende, waren ze vaak niet voor hun taak geschikt. Begrip voor het leven van het kind bestond er nauwelijks, laat staan dat men aandacht had voor de problemen van elk afzonderlijk kind. Een van de kwalen waaraan veel kinderen leden -het bedwateren -werd bijvoorbeeld als "luiheid" gekenschetst en zulke kinderen werden streng gestraft.

Het Kinderhuis der Nederlands Hervormde Gemeente te Rotterdam maakte hierop geen uitzondering. Het was een saai gebouw, met holle gangen en zalen en hoge plafonds. In de eetzaal stonden rijen houten tafels met houten banken en op de slaapzalen sliepen zo'n dertig kinderen in houten kribben met een stromatras. Behalve wat christelijke prenten, hing er niets aan de muur.

In de jaren dertig werd het huis verbouwd en de inrichting veranderd. Toen kwam er bijvoorbeeld zeil op de houten vloer van de slaapzalen, werden de kribben vervangen door ijzeren ledikanten, kwamen er houten stoelen in plaats van banken en grotere ramen waar meer licht doorviel. Maar het huis bleef sober. De kinderkamer leek bijvoorbeeld meer op de wachtkamer van een dokter, dan op een ruimte waar de kinderen heerlijk spelen konden. De kinderen van het kinderkamer waren onderverdeeld in groepen. Zo waren er de kinderen van de kinderkamer (kleuters tot 6 jaar), de schoolkinderen, de kleine werkmeisjes, de kleine werkjongens, de grote werkmeisjes en de grote werkjongens. Jongens en meisjes werden strikt gescheiden gehouden.

In het kinderkamer heerste een regime van tucht en discipline. Zo hadden de kinderen oplappend naar leeftijd hun eigen plaats aan tafel, mocht er tijdens het eten niet gesproken worden en controleerde het personeel streng of er tijdens het eten iets gebeurde dat niet in de haak was. De belangrijkste regels in het huis stonden beschreven in de Huisorde. Hierin was de dagindeling per groep kinderen precies geregeld, er stond in hoe zondag de dag moest worden doorgebracht en wanneer herhalingsonderwijs, zanglessen en catechisatie werden gegeven.

"De schoolkinderen worden ten 7 ure door de suppoost der zaal gewekt", stond bijvoorbeeld in de Huisorde van 1909. "Deze laat hen het morgengebed doen, houdt toezicht op het wasschen en kleeden en zorgt dat zij ten 7.30 ure naar beneden komen, alwaar zij worden opgewacht door den suppoost voor de jongens, die met hen gaat naar hun conversatie- en speelzaal". Vervolgens kregen de schoolkinderen tussen 8.00 en 8.30 uur hun ontbijt, waarbij onder leiding van de vader uit de bijbel werd gelezen, gebeden en werd gedankt. Nadat ze onder leiding van twee suppoosten naar school waren gebracht en weer opgehaald, mochten de jongens, voortdurend onder toezicht van een suppoost, in de tuin gaan spelen of zich in de speelzaal op een andere manier bezighouden. Zij hadden tot taak de schoenen te poetsen, kleren af te borstelen en op vrijdag te helpen mangelen. De schoolmeisjes moesten elke dag, met uitzondering van woensdag, na schooltijd handwerken. Zij hadden ook de taak 's

ochtends alle bedden in het huis op te maken. Alleen zaterdag en woensdag mochten zij, net als de jongens, met de suppoost uit wandelen gaan.

R. dam 6 Juni 1934

Directrice Kinderhuis
& Speycksh
E.V.

Geachte Dame

Naar aanleiding het gesprek met u heeft
gehad met mijn broertje Hugo, bez
ik was mij en op de draagtoe te brengen
omtrent mijn financiële toestand
sinds 6 jaar ben ik uweelyk aan het
Lobby geweest met mijn zaak en bez
geturende die tijd was ongeveer daar
mijn familie onderhouden doch kwam
steeds dieper in de put daardat ik
dat mijn huus niet meer kon betalen
en ik een achterstand kreeg van 15
weken waardat ik de huus werd afge
reys was dat ik op straat had komen
te staan indien ik niet van een klein
bedje geld geholpen werd om het nog maats
eigens anders te probeeren, dat is mij dan
dat gelukt en zit nu sinds begin April
op de Post reedyt waar ik wel denk

dat het mij zal gelukken weder een zaak
te krijgen, maar het mijne brood zal kunnen
verdiene, doch de eerste tijd zal het wel
zwaar wesen, dan ik door mijn verhuur
kosten het moet maken die ik in ge-
deelte moet betalen, plus ook bedekte
huurkosten, zodat ik momenteel veel sa-
goed als geen inkomsten heb, doch dan
ik zelf alles berekend heb ik goed in
en slaap ook in mijn werkplaats
Gaarne zou ik verandering willen brengen
in de geheele situatie doch mach
eerst krachten mijn brood te verdienen,
Ook zou ik gaarne naar de kinderen hel-
maer momenteel zie ik daar nog geen
kans naar daar in maar het is
kan dekken en ook nog niet alle we-
den ik hoop dat dat spoedig beter
wordt dan de zaak nog nieuw
en ik nu op goede stand sta
geden dat ik in schrift en niet persoonlijk
komt is dat het mij pijn doet om
een en ander te moeten spreken dan
het naar heel altijd goed gehad heb
en de laatste tijd erg zwaarachtig te
spoedig hoop ik u te zien beter he-
te kunnen zenden en zal dan ook met u
komen spreken, doch hoop dat u sav

HUISORDE

BEVATTENDE DE

VOORNAAMSTE INWENDIGE REGELINGEN

VOOR HET

Kinderhuis te Rotterdam

HUISORDE,

bevattende de voornaamste inwendige regelingen voor het Kinderhuis te Rotterdam.

De Werkjongens

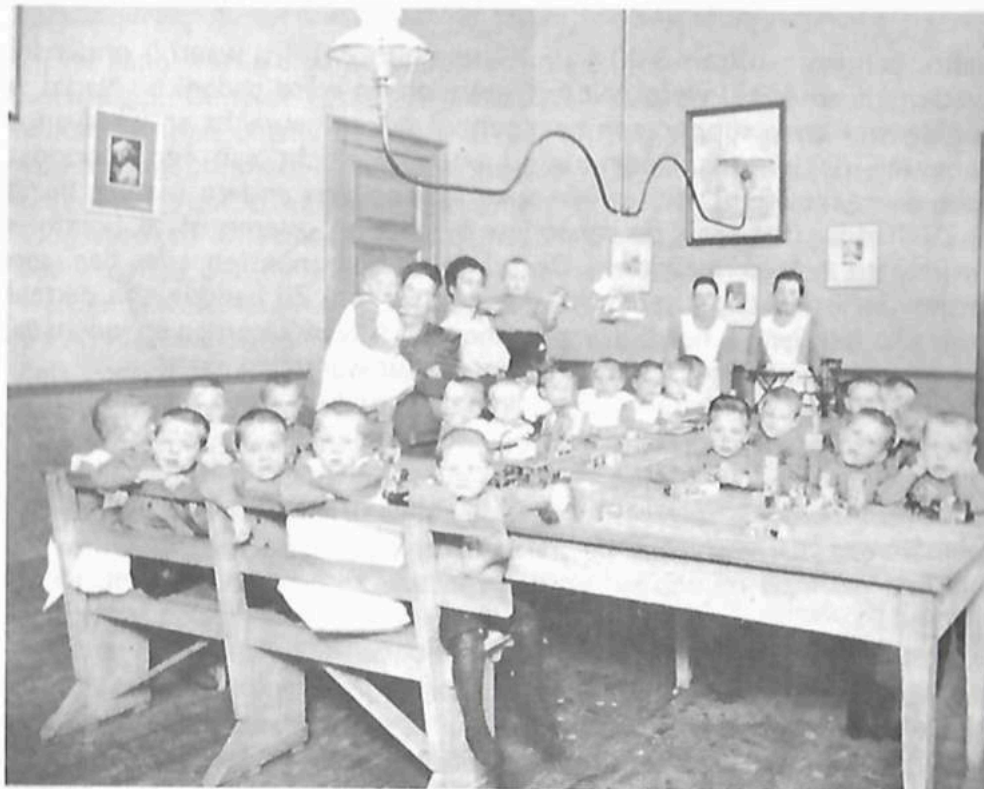
worden door een suppoost des zomers ten 5 ure gewekt. Die na 6 uur op hun werk moeten zijn, naar eerenredigheid later. In den winter allen later, naarmate de arbeid bij de patroons later aanvangt.

De suppoost houdt toezicht op hun klederen en waschen, en is tegenwoordig bij hun ontbijt (in de jongens-eetzaal). Hij zorgt, dat zij zich op tijd naar hun werk begeven en de benodigde boterhammen medenemen.

Zij houden hun middagmaal tusschen 12¹/₂ en 3 uur. (naarmate hun schafttijd valt) onder toezicht van een suppoost en gaan dan weder naar hunne patroons, voorzien van een 5 uur boterham. De suppoost ziet toe, dat ze rein aan tafel komen en ordelijk gekleed heengaan.

Zij, die moeten overwerken en dus den geheelen dag op hun werk moeten verblijven, krijgen 6 boterhammen extra mede naar hun werk en gebruiken des avonds ten 8 ure warm eten.

Wanneer de werkjongens 's avonds thuiskomen, melden zij zich bij den vader, en verzamelen zich in de jongensspeelzalen (conversatiezaal I voor de werkjongens beneden den leeftijd van 16 jaar en conversatiezaal II voor die boven den leeftijd van 16 jaar. Ze

Kinderkamer, 1911.

Kinderkamer na de verbouwing in de jaren 30.

Enige privacy hadden de kinderen niet. Slechts voor hun eigen spullen hadden ze een klein kastje, dat overigens niet op slot kon. "Het was geen huisgezin natuurlijk. Er was geen huiselijke sfeer". zegt Gerrit de Korte. "Je moest jezelf vermaken en dat kon je nogal goed. Je had op tijd je eten en op tijd je kleren. Verder was er niets".

De regenten

In het kinderkuis bestond een strenge hiërarchie. Onderaan stonden natuurlijk de kinderen die gehoorzamen moesten aan alles wat hen werd bevolen. Daarboven stonden de suppoosten (de groepsleiders en ander personeel) en daar weer boven vader en/of moeder, ofwel de directeur of directrice. Voor de huishoudelijke zaken, zoals voedingsvoorraden, kleding en linnengoed, waren regentessen verantwoordelijk, die tevens feesten en bazaars organiseerden, maar ze waren ondergeschikt aan de regenten. Want de regenten vormden de top van de piramide: in hun college was de macht geconcentreerd. Zij beslisten welke kinderen in het huis konden worden opgenomen en welke kinderen uit het huis verwijderd dienden te worden. Zij maakten uit wat de regels van het huis waren en wat er te eten was. En zij waakten over elk dubbeltje dat werd uitgegeven. Zelfs de directeur of directrice mocht slechts kort op de vergadering aanwezig zijn, deed dan verslag van de gang van zaken en werd eventueel geïnstrueerd.

"De regenten, dat waren heiligen hoor", zeggen Sanderina Knaack en haar zus. "Je zag ze zelden. Net als dat schilderij van Rembrandt, daar moet ik altijd aan denken, dat waren de regenten".

Het college van regenten bestond uit drie predikanten, drie ouderlingen en drie diakenen. Ze werden door de kerkeraad geïnstalleerd. Eenmaal per maand vergaderden ze in een aparte kamer in het kinderkuis, de regentenkamer. Het was de mooiste kamer van het huis. Er stonden prachtige stoelen, een grote eikenhouten tafel en aan de muur pronkten enorme schilderijen van hen die hen voorgedaan waren in dit liefdadige werk. Als ze vergaderden moet de regentenkamer blauw van de rook hebben gestaan: in de notulen van oktober 1942 is althans opgetekend dat door de oorlogsomstandigheden een rantsoenering moet worden doorgevoerd van "slechts" twee sigaren per regent per vergadering.

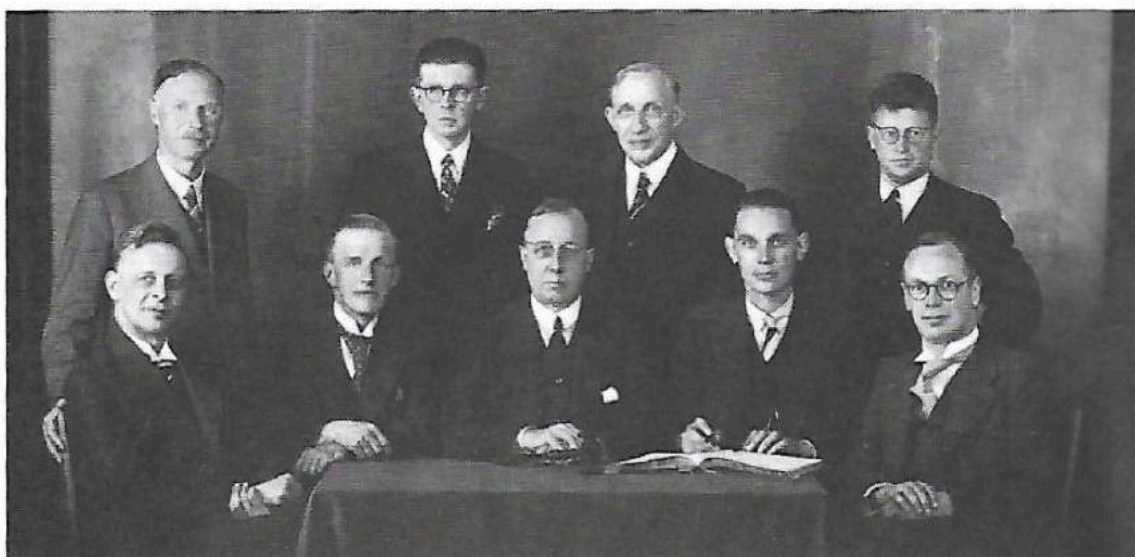
Of de regenten werkelijk inzicht hadden in de gang van zaken in het huis en of zij de aangewezen figuren waren om alles in het huis te regelen, moet worden betwijfeld. Contact tussen regenten en kinderen was er namelijk nauwelijks. Slechts zelden bezochten zij het huis en dan was meestal hun bezoek van tevoren aangekondigd, zodat alles tip-top in orde was. Af en toe werden de kinderen wel voor straf naar de regenten gestuurd, waar ze dan ernstig werden toegesproken en vaak met de toorn van God bedreigd. Lange tijd was het ook een traditie dat de kinderen bij hun vertrek uit het huis door de regenten werden gewezen op hun (christelijke) plichten in hun toekomstige leven.

De kinderen herinneren zich de regenten vooral als hooghartige heren die op hen neerkeken en die eigenlijk geen belangstelling hadden voor hen. "Ik vond de regenten opscheppers", zegt Greetje van Texel. "Altijd waren ze uit de hoogte. We keken of ze een dikke tas bij zich hadden en als ze dan wat bij zich hadden, waren we natuurlijk poeslief".

Slechts aan een enkele regent hebben de kinderen wel een goede herinnering, bijvoorbeeld aan dominee Van Kooten en dominee Rutgers, die beiden in de jaren dertig in het regentencollege zitting hadden en waarvan de kinderen ook catechisatie kregen.

"Dominee Van Kooten woonde aan de Bergweg", vertelt Gerrit de Korte. "Als we 's zaterdags gingen wandelen kwamen we dikwijls langs zijn huis en als hij ons dan voorbij zag komen, mochten we allemaal bij hem in de tuin komen en dan kregen we een snoepje van hem. En met sinterklaas kwam hij ons altijd verrassen met een levensgrote plank waarop een speculaaspop zat".

Dominee Rutgers heeft bij bijna alle kinderen veel ontzag gewekt. Als enige sneed hij bij de catechisatielessen maatschappelijke problemen aan. Hij toonde wél belangstelling voor de kinderen en keek niet op hen neer "'t Was een prachtige man om te zien. Het was een soort Christus-figuur", zegt Gerrit de Korte. "Hij was ook zeer vooruitstrevend. Hij had bij-

De regenten in het jaar 1936.

Regenten van het Kinderhuis der Nederd. Geref. Gemeente te Rotterdam verlangen een

Vader en Moeder

voor die Stichting, Belanghebbenden, leden van de Nederd. Geref. Gemeente en van positief Christelijke beginselen, adresseeren zich met franco brieven voor 20 Juni a.s. aan den Secretaris van Regenten, Diergaardelaan 59.

Namens Regenten,
J. KRAIJENBELT, Voorzitter.
J. J. BAL, Secretaris. (176)

KINDERHUIS.

Regenten van het Kinderhuis der Ned. Herv. Gemeente te Rotterdam vragen een beschaafd en ontwikkeld Echtbaar, zonder kinderen ten hunnen laste, lidmaten der Ned. Herv. Kerk, waarvan, onder leiding van de Directrice, de man aan het hoofd van de jongens en de vrouw aan het hoofd van de meisjes-afdeeling moet staan. Salaris f 400 per jaar met kost, inwoning en eenige emolumenten. Sollicitanten gelieven met overlegging van getuigschriften zich vóór 15 Maart e. k. te adresseeren met fr. brieven aan den Secretaris van Regenten, den Heer J. J. BAL, Diergaardelaan 59. 6579

KINDERHUIS

der Ned. Herv. Gem. te Rotterdam.

Wegens op haar verzoek eervol verleend ontslag aan de tegenwoordige Directrice, wordt tegen 1 Nov. 1931 of vroeger gevraagd, als Vader en Moeder, een beschaafd en ontwikkeld Echtbaar, lidmaten der Ned. Herv. Kerk. Aan deze betrekkingis verbonden een traktement van f 800.— per jaar, benevens kost, inwoning, bewassing, vuur en licht. Reflecteerenden wordt verzocht zich te adresseeren met fr. br. vóór 20 Juli a.s. aan den Heer J. J. BAL, Secretaris van Regenten, Diergaardelaan 59, te Rotterdam. 243

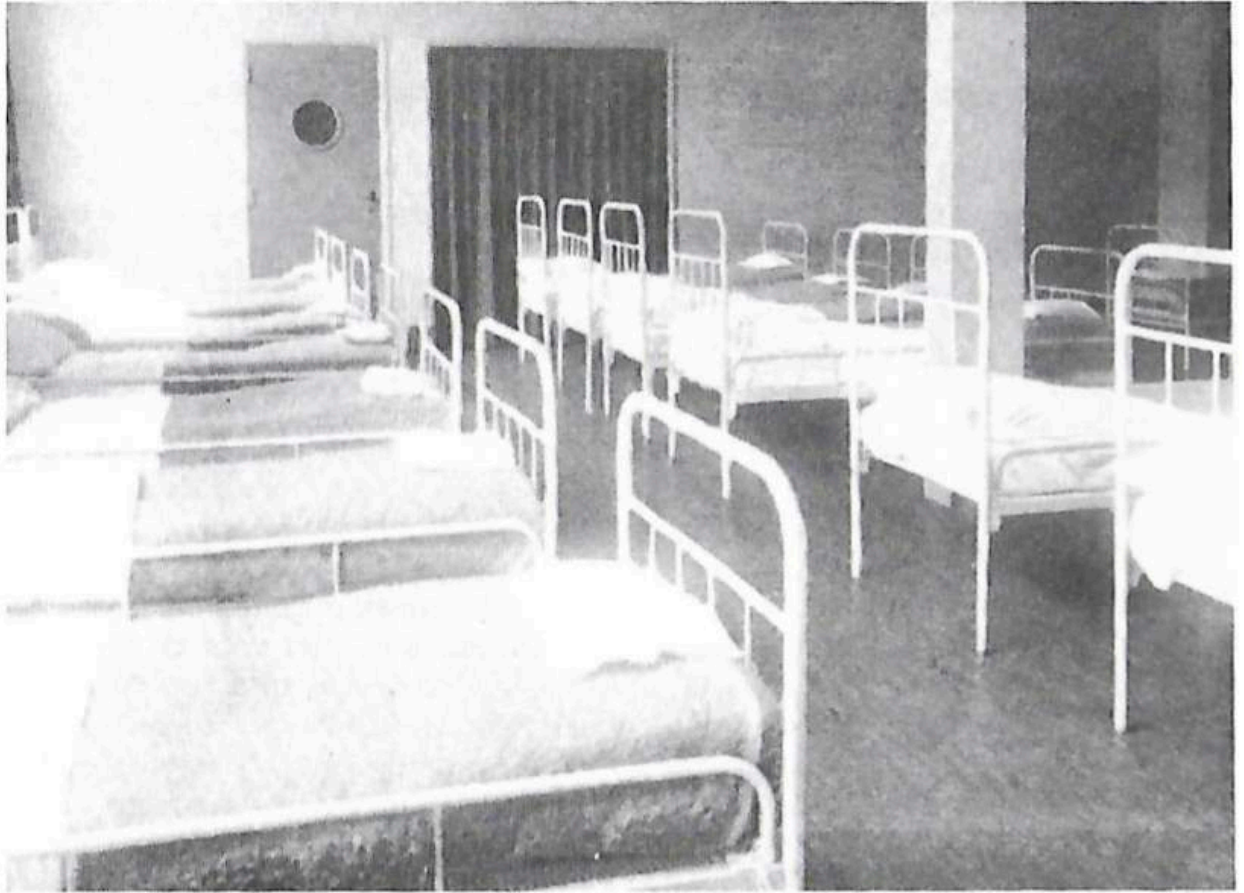

Vader Burgers en het personeel, 1926.

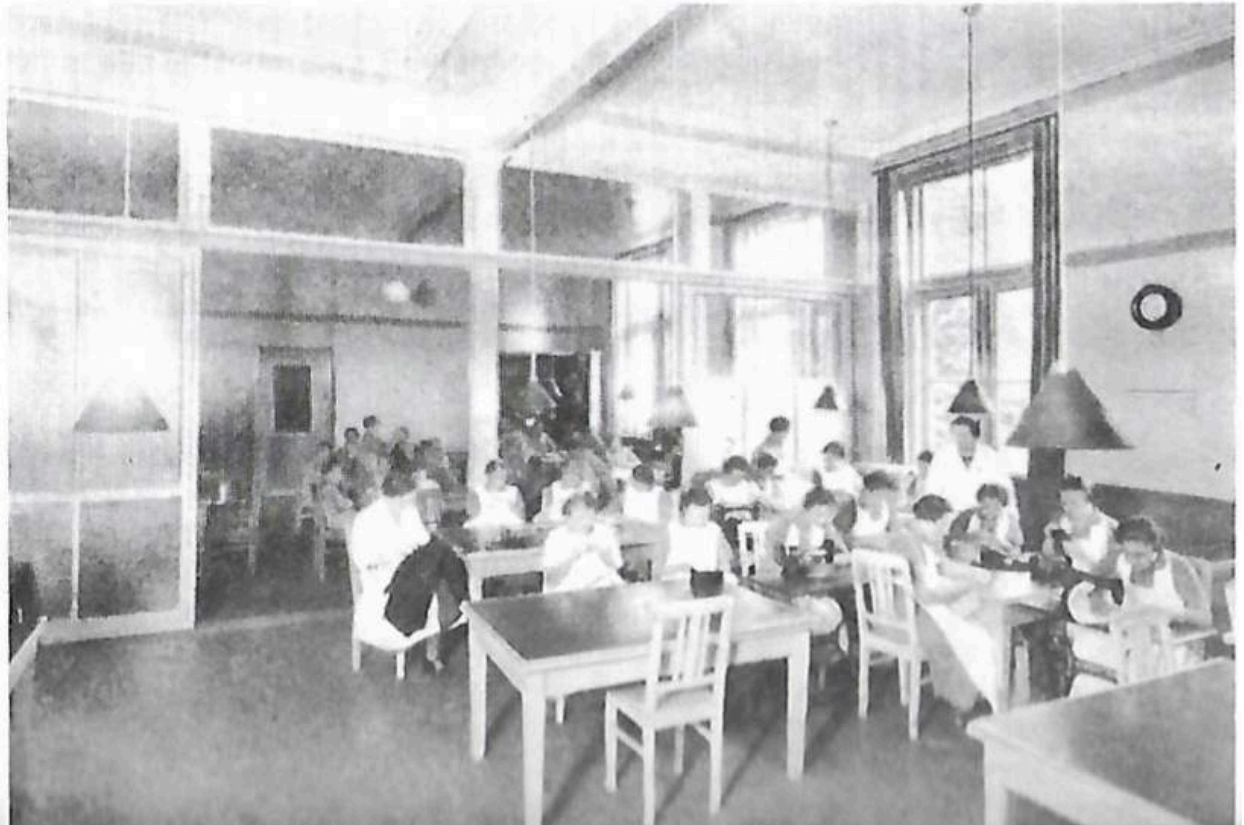
voorbeeld een fiets met twee zijtassen, die hij in de crisistijd vol met sinaasappelen stopte. Dan ging hij zijn wijk in en gaf hij aan al die arme dondertjes die sinaasappelen. Dat dwong wel respect af, die deed werkelijk wat aan de armoede".

Vader en moeder

De dagelijkse leiding van het huis was in handen van een directeur en directrice, die vader en moeder werden genoemd. Aanvankelijk had men nogal wat problemen met het vinden van de juiste directeur en directrice. In de eerste twintig jaar van het bestaan versleet het huis maar liefst zeven vaders en moeders. Eén van hen verweet de regenten een systeem van "streng militarisme" na te streven, waarmee hij zich niet kon verenigen; hij nam ontslag. Een ander zorgde voor veel deining omdat hij geld van de spaarbankboekjes van de kinderen had gestolen. Maar de meesten verdwenen al weer spoedig, omdat ze niet waren opgewassen tegen hun zware taak.

Slaapzaal na de verbouwing in de jaren 30.

Toen in 1907 de heer en mevrouw De Leeuw als directeur en directrice werden aangesteld, kwam er eindelijk rust in huis, schreef de toenmalige voorzitter van het bestuur, de heer Van Duyvenboode, naar aanleiding van het 40-jarig bestaan in 1926 in de Rotterdamse Kerkbode. "Alles in het huis werd stipt en correct. De kinderen werden met strenge hand geregeerd. Iets kwam er van Duitse discipline. Hoeveel kinderen er ook in het huis waren -bij het binnentreden hoorde men zelden geluid. Trad men een zaal binnen -de kinderen waren eerbiedig en net".

In juli 1924 werden de heer en mevrouw De Leeuw opgevolgd door vader en moeder Burgers. De heer Burgers was oud-militair. "Hij heeft het gewaagd met wat minder strenge tucht", schreef Van Duyvenboode. "Komt ge nu binnen, dan hoort ge weleens rumoer. De jongens zijn in hun spel, men hoort eens zingen. Komt men nader -zonder schrikken houden de jongens op, ze groeten u, ze komen om u heen staan met hun guitige gezichten. Dit systeem eischt zeer veel van den tact en de krachten van suppoosten en van Vader en Moeder. Het gaat echter tot heden best. De kinderen houden veel van Vader en Moeder".

Pas toen mejuffrouw Zwolsman het echtpaar Burgers was opgevolgd werd het regime van tucht en discipline werkelijk wat minder strak. Niet alleen werd toen de inrichting van het huis enigszins gemoderniseerd, maar ook het kind kreeg wat meer aandacht en meer vrijheid.

De directeur en directrice werden wel vader en moeder genoemd, maar een echte vader en moeder waren deze mensen bij lange na niet voor de kinderen; daarvoor was de afstand tussen directie en kinderen veel te groot. Vader De Leeuw en moeder Lam, zoals haar bijnaam luidde, waren vrij stugge mensen, die, volgens Sanderina Knaack, geen enkel vaderlijk of moederlijk gevoel hadden en zich ook nauwelijks met de kinderen bemoeiden. Vader de Leeuw zat meestal in zijn kantoortje en als hij bij de kinderen was, las hij de krant en moest iedereen muissstil zijn. Moeder De Leeuw, zo herinnert zich Els de Zwart, had er schik in de meisjes streng te controleren bij hun huishoudelijke taken. "Als je bijvoorbeeld de ramen gezeemd had, dan kwam zij met haar pinknagel in de hoekjes en als het nou nog een klein beetje vuil was, moest je alle ramen overdoen".

Aan de heer Burgers hebben de meeste kinderen geen enkele goede herinnering. Adriaan Peters: "Die Burgers meende als hij met de kinderen op stap was, dat hij ze kon drillen als soldaten". En Cornelis Verkaik: "Het was echt een type van een militair; klein van stuk, met een snor en grijs, steil overeindstaand haar. Met krakende schoenen liep hij tussen paden door en dan durfde niemand zijn mond open te doen. Hij duldde geen tegenspraak, hij was een zeer autoritaire man, maar ja, zo was dat in die dagen".

Burgers deelde vaak strenge straffen uit. Johannes van Beek: "Als je het een of ander had uitgehaald dan werd er niet met je gepraat, maar dan kreeg je direct een flink pak slaag met hout of een rietje".

"Hij was er blijkbaar trots op oud-militair te zijn", zegt Sanderina Knaack. "Als we gestraft werden was het bijvoorbeeld een uur in de tuin marcheren. Vluggen, vluggen, riep hij dan. Hij kon ook rake klappen uitdelen. Niet dat hij echt mishandelde. Maar wel trok hij je heel hard aan je oren of duwde hij je op de grond. Want wij gingen dat weleens oefenen, dan gingen wij vader Burgertje spelen; wie het hardst kon slaan; dat waren gewoon gevechten. Alleen om je te harden voor de straffen van die directeur".

Veel betere herinneringen hebben de kinderen aan mejuffrouw Zwolsman. Zij was ook wel streng, maar veel rechtvaardiger. "Wat je toen, na die Burgers, wel kreeg, was liefde", vertelt Greetje van Texel. "Door haar komst en de vernieuwingen die werden doorgevoerd,

verbeterde de sfeer in huis. Dat voelden we. Als er een juffrouw was die nog datzelfde systeem van vroeger had, scholden we haar uit, hoor! Met problemen kon je komen, als je een gesprek met haar aanvroeg. En dan kreeg je een kopje drinken en een koekje. Met de onnozeste vraag vroeg je of je even bij haar kon komen en dan mocht je in die mooie kamer zitten en dat vond je al heel wat!"

j

etzaal, 1911.

De suppoosten

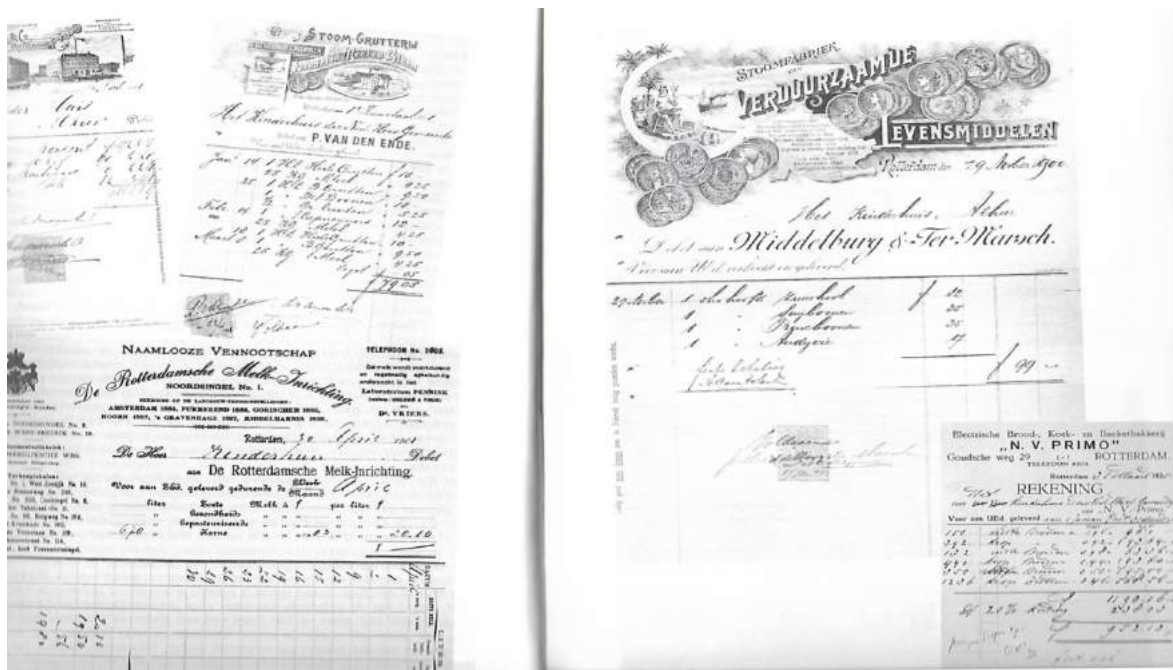
Het kinderkuis heeft heel wat suppoosten zien komen en gaan. Deze groepsleiders(sters), die evenals de directeur en directrice in het huis woonden -een hokje met een gordijn ervoor was hun "kamer"- hadden een zwaar bestaan. De hele dag waren zij in touw, de vrije tijd was schaars en het loon bijzonder laag. Sommigen onder hen voldeden geheel niet maar werden toch lange tijd gehandhaafd; anderen meenden het goed maar waren eigenlijk niet voor het werk geschikt. Slechts een enkeling was een geboren pedagoog.

"Met suppoosten was het de jaren door grootelijks tobben", schreef Van Duyvenboode in zijn historisch overzicht in 1926. "Moesten zij eigenlijk opvoedende ambtenaren zijn. ..aan hun eigen opvoeding ontbrak zooveel. Mochten zij verwachten, dat er liefde en toewijding zou zijn- er was zoo vaak gemakzucht en eigenliefde".

"Het waren bijna allemaal vrijgezellen, meestal nogal oud, zo rond de vijftig of ouder", zegt Johannes van Beek die rond 1920 in het kinderkuis was. "Af en toe kreeg je wat toegestopt, bijvoorbeeld door de heer Visser, na het schoenenpoetsen. Als je het goed gedaan had, zei hij, nou jongens mooi zo. Van zijn eigen brood had hij dan vier sneetjes bewaard en die gaf hij ons dan. Van de andere suppoosten had je niets te verwachten. Ze stonden helemaal boven je. Wat er ook was, ze hadden geen medelij met je. Ze gingen glashard naar de directeur toe om zich te beklagen van die heeft dat gedaan en die dat".

Greetje van Texel: "Het waren allemaal miskleunen die ze in zulke kinderkuisen stopten. Ik had een hekel aan oudere mensen. Nog! (ze is nu 68 jaar). Als ik oude mensen zie, dan vind ik het allemaal rotwijven. We hadden daar een stuk of zeven, acht dames, en als ik er één leuk vond, dat was genoeg. Ik mocht er geeneen! Maar je wist wel het spelletje zo te spelen, dat je hen niet in het harnas joeg!"

Er waren echter kinderen die een goede verstandhouding met een leider of leidster hadden en waar zij zelfs nu, na al die jaren, nog contact mee onderhouden. "Ik had altijd wel een juffrouw die ik echt lief vond", zegt bijvoorbeeld Johanna Maas. Vooral als kinderen op jonge leeftijd in het huis kwamen, kon er zo'n hechte band ontstaan.

Het eten

In 1899 werd bepaald dat de suppoosten en Vader en Moeder in hoofdzaak hetzelfde te eten zouden krijgen als de kinderen, dat wil zeggen "een gewonen burgerpot, dat is: aardappelen, groente, vleesch, of wat geacht kan worden daarmee overeen te komen, met uitsluiting dus van zogenaamde fijne eetwaren". In de praktijk kregen de kinderen echter ander voedsel dan het personeel. Dat het eten niet altijd goed was, bleek uit de klachten van de grote werkjongens in 1907: iedere woensdag was de rijst aangebrand, de capucijners waren nooit gaar en ze kregen dikwijls te weinig te eten. De regenten, die hun klachten onderzochten, achtten het toen inderdaad nodig maatregelen te nemen.

Jaar in jaar uit schafte de pot ongeveer hetzelfde menu. Zelfs nu, kunnen de kinderen van toen nog feilloos opnoemen wat ze dagelijks te eten kregen. Bruine bonen, stampotten, grote en kleine grutten met stroop die blauw waren geworden. "Zaterdag aten we grote grutten", herinnert zich Adriaan Peters. "Die werden in water gekookt, niet in melk. Er waren van die grote emaille schalen, die werden in de keuken vol geschept met grote grutten en dan werd er een lepeltje stroop over gegooid, dat heette dan grutten met stroop. 's Zaterdag kon je die grutten er met een lepel uitscheppen, wat er van over was bleef in die schaal zitten en 's maandags werden die schalen met grutten weer op tafel gezet en dan waren ze blauw geworden, glazig blauw. En eerst moesten die grutten op voordat je kleine grutten kreeg".

Johannes van Beek, die van 1918 tot 1925 in het huis verbleef, had vaak honger. "Alleen de werkjongens mochten zoveel boterhammen eten als ze wilden. Die gaven dan wel stiekem, als de suppoost even niet keek, brood aan de schooljongens, die maar twee boterhammen kregen. Ik maakte voor een jongen op school wel sommen, die meestal fout waren, maar in ruil daarvoor kreeg ik twee sneetjes brood met een reepje kaas of jam. We pikten ook wel brood in het broodmagazijn, als je brood moest halen. Dat ging dan onder het kiertje en dan gaf je die een stuk en die een stuk. En op een gegeven moment pakten we een stok en een bord en daar schreven we op: HONGER! Toen hebben we een aanval gedaan op het levensmiddelenmagazijn, waar we witte en rode kolen doorsneden en opaten. Want bij elkaar kreeg je een enkel sneetje brood en een hapje eten".

Toen Cornelis Verkaik in het huis was, in de jaren dertig, was het eten beter. "Ik heb niet al het eten even smakelijk gevonden", zegt hij, "maar het was toch vrij behoorlijk en je kon zoveel eten als je wou. Menig gezin had in de crisistijd te weinig te eten, maar bij ons was het toen goed. Aardappelen, groente, een stukje vlees, soms spek met bruine bonen. Wel alles gestampt natuurlijk".

Elk kind kan gerechten noemen die wat minder in de smaak vielen en de methoden om dat eten weg te moffelen waren geraffineerd. Want als je iets niet opat 's middags, kreeg je het 's avonds weer; en als je het 's avonds ook niet opat, stond het de volgende dag weer voor je neus. Onder het bidden was er de mogelijkheid het eten op het bord van een ander te schuiven; het brood met leng erin werd wel onder de kleren verstopt en later weggegooid, want van de meisjes op school kregen de kinderen ander, lekkerder, brood. Johannes van Beek hield niet van bruine bonen en gaf ze aan een hond. Johanna Maas hield niet van zuurkool met vetkanen: "Mijn zus had gezegd, die vetkanen moet je in een zakje doen en dan gooi je ze weg. Zo gezegd, zo gedaan en ik heb een zakje meegenomen. Maar ik vergeet één ding, ik moest na het eten danken. En toen ik ging staan viel dat zakje op de grond. Toen moest ik al die vieze kanen opeten. Bah, ik heb altijd gezegd, als ik groot word eet ik nooit meer zuurkool, als ik er aan denk krijg ik nog kippevel".

Kleding en haardracht

Op advies van de regentessen was in 1887 besloten uniformen voor de kinderen aan te schaffen. Maar de kinderen schaamden zich voor hun kledij. Vooral de grote werkjongens voelden zich voor aap staan en grepen elke gelegenheid aan om de uniformen te verwisselen voor gewone kleding. Rond het jaar 1900 heerste er een geest van ontevredenheid in het huis; de jongens wensten er niet meer zo getekend bij te lopen.

De kwestie kwam op de regentenvergadering van 1 maart 1901 ter sprake. Eén van de regenten had wel begrip voor de bezwaren van de kinderen en stelde voor kleding aan te schaffen die niet zo opvallend verschilde van de kleding die jongens uit dezelfde stand droegen. Het merendeel van de regenten was een andere mening toegedaan: zij vonden de uniformen niet opzichtig. Het onderscheid was een hulpmiddel tegen de verleiding, hoogmoed en ijdelheid, die men niet mocht steunen. Bovendien, aldus voorzitter Metz, was de kinderhuiskledij een erekledij. "Ze worden hier goed gereinigd, gevoed en gekleed; de kledij moet getuigenis afleggen van het kinderhuis".

1926.

Rotterdam 11/9 1912
Mijnheer!

Ik ben vandaag bij mijne
vrouw op bezoek geweest in
t. Kinderhuis, en de uitslag
van ons gesprek is geweest
dat het mijne vrouw niet
behoort te hinderen in een
inrichting te laten opmerken
Hoofdzakelijk is dit betreffende
het afknippen van haar haar
haar, hetgeen haar te veel
leed zou doen. Ik vraag u
blijft excuus voor de van
gedane moeite en verbleef
met hoogachtung!

H. E. de V.

C. J. Franzen.

W. de V.

W. de V.

In vergelijking met de kinderen van het weeshuis van de katholieken, dat op de Binnenweg stond, was de kleding van het Kinderhuis Van Speykstraat nog fraai. "Die zagen eruit", zegt Greetje van Texel, "die gingen helemaal in het bruin. Zo zielig. Die scholden wij uit voor bruine bonen, moet je nagaan! De kinderen van het Gereformeerd Burgerweeshuis hadden het helemaal verschrikkelijk. Die hadden een soort klederdracht en konden helemaal niet spelen want dat was hele zware stof".

Naar de kerk

Als de kinderen door de stad liepen wist dus iedereen dat het de kinderen van de Van Speykstraat waren. Alle meisjes waren eender gekleed, alle jongens waren eender gekleed. De jongens droegen een korte broek, een buisje, een korte jas waarvan de zakken waren dichtgenaaid en hadden een pet op hun hoofd; de meisjes droegen over hun grauwe kleren een wit schortje.

Gerard Veenstra: "Elk kind had op zijn blouse een nummer staan. Dat was misschien wel gemakkelijk voor de wasserij, maar het gaf je toch het gevoel dat je een bajesklant was. Dertien jaar lang was ik nummer 54, mijn broer Maarten nummer 19, Hugo nummer 61 en Adrie nummer 10".

Ook wat betreft hun haardracht leken de kinderen net op gevangenen. Om de twee weken werd het haar van de jongere kinderen gemillimeterd en slechts de werkjongens en werkmeisjes mochten hun haar laten groeien.

Een keer in het jaar werd het haar gewassen, op haarwasdag, een feestdag voor velen. Het kaalknippen van de hoofden was niet voor niets -het was een voorzorgsmaatregel tegen luizen. Vooral de meisjes vonden het iets vreselijks. Johanna Maas kwam in 1941 in het huis: "Ik was toen verschrikkelijk bang. En weet je wat ik het ergste vond, dat ik zwarte kousen moest dragen, dat wilde ik thuis nooit. En ik kwam met heel mooi lang haar binnen, maar diezelfde dag had ik al een kale kop en een kuif!"

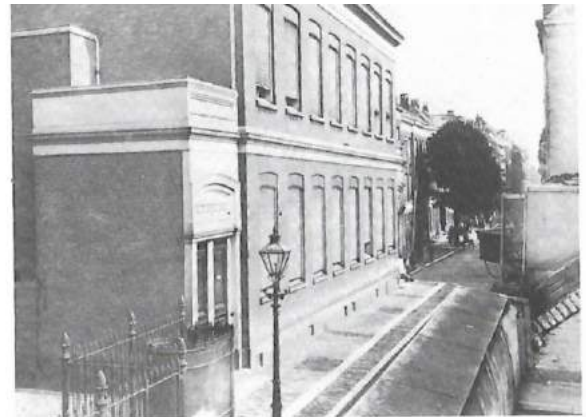
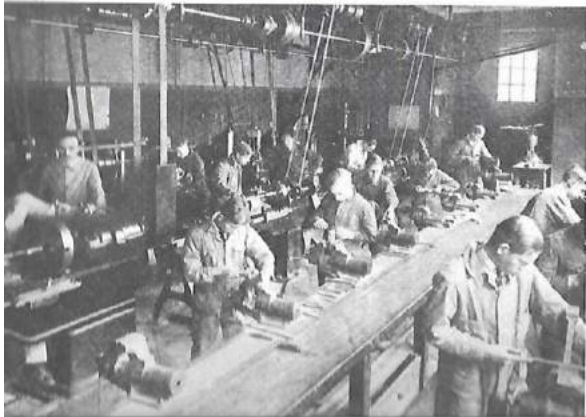
Zodra ze zondag bij familie waren, wisselden de kinderen vaak van kleding. De kinderen

hadden veel voor andere kleding over. De grote werkjongens besteedden wel hun eigen spaarcenten aan kleren en schoenen, indien ze daar althans toestemming voor kregen van de directie. "Dan kocht je een mooi overhemd met een lusje eraan zodat je het aan je broek vast kon zetten. Dan stond het mooi strak. Maar dan zat je nog met die zwarte das. Op de markt ofzo hadden we dan een mooie das gekocht. Er was een snoepwinkeltje naast het kinderruis en daar vroeg je of die juffrouw die das wilde bewaren. Zo liep je niet in de gaten", vertelt Johannes van Beek.

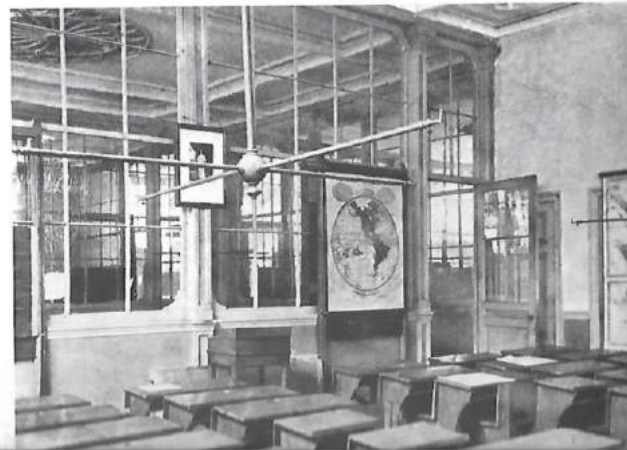
Greetje van Texel ging bij haar vertrek uit het huis mooie kleren kopen. "Nou, dat was feest hoor, kleren kopen, mens, het einde! En ik met mijn stomme hoofd heb schoenen met hakken gekocht waarop ik niet kon lopen. Wist ik veel, want in de winkel ging het best. En ik het huis uit, de Binnenweg oversteken en overal in de ruiten kijken hoe ik eruit zag. Toen was ik op de Coolsingel en ik kon niet meer en ik denk, wat zal ik doen, die schoenen in mijn hand nemen? Zo ben ik in de tram gestapt en zo ben ik maar naar huis gegaan."

te meisjes werden in het huis te werk gesteld . . .

Diaconieschool, Crispijnlaan.

Het geloof

Een belangrijke doelstelling van het huis was de opvoeding van de kinderen tot eerbare Christenen. De dag begon en eindigde met gebed, er werd veel gezongen en zondag werd er vanzelfsprekend naar de kerk gegaan. Voor veel kinderen behoorden de godsdienstige activiteiten echter tot de dagelijkse sleur in het huis, waar men aan mee moest doen, maar waarvoor de belangstelling gering was.

Herhaaldelijk kwam tijdens de regentenvergaderingen het geringe animo van de kinderen ten aanzien van de godsdienst ter sprake. In 1939 vroeg dominee Stam zich af of het wel zin had om de kinderen op commando te laten bidden en of ze wel mochten worden gedwongen te knielen. De weerzin tegen de religieuze plichten werd door andere regenten echter gezien als een kwestie van bravoure die kinderen dikwijls hebben en ze meenden dat de kinderen in hun hart diep gelovig waren.

Veel kinderen kijken inderdaad met dankbaarheid terug op de christelijke opvoeding die ze genoten, zoals Cornelis Verkaik. "t Is geen privilege van ons christelijk geloof om fatsoenlijke mensen te vormen. Maar je hebt toch een zeker onderscheidingsvermogen gekregen en een soort van normbesef. Ook al ben je, zoals ik, nooit meer naar de kerk gegaan, door die opvoeding zijn een heleboel dingen je bijgebleven."

Op anderen had de streng christelijke opvoeding echter een averechts effect. Johannes van Beek: "Je werd naar de kerk gedreven. Dus je voelt natuurlijk wel, toen je eenmaal op je eigen benen stond, wat bleef er over? Niks!

Om kwart over negen, half toen ging je 's zondags op stap naar de kerk", zo herinnert hij zich. "En dan had je soms dominee Visser. Dan zeiden we tegen elkaar: "Hoera! "Want die preekte maar kort. Die begon om tien uur en om half elf, kwart voor elf, zei hij "Amen". Poh, jongen, geweldig was dat! En wij naar huis en dan kregen we allemaal een snee brood en koffie en vervolgens werden we in een rijtje gezet dan ging de directeur controleren of je wel goed had opgelet in de kerk. Dan vroeg hij bijvoorbeeld:

"Welk psalm is gezongen?"

"Psalm 137 vader",

"Dat is goed. Waarover heeft hij gepreekt?"

Als je er geen antwoord op kon geven, kreeg je straf. Als je zo gedwongen wordt, komt er toch niets van terecht!"

Niet alleen het volgen van catechisaties en de kerkgangen was verplicht, maar ook werden de kinderen min of meer gedwongen belijdenis te doen, want anders konden ze bij vertrek uit het huis geen aanspraak maken op een uitzet.

"Je moest 's morgens op je knieën en 's avonds op je knieën. Driemaal per dag bij het eten danken en bidden en je lesjes leren", vertellen Sanderina Knaack en haar zus. "We wisten heus wel wie Onze Lieve Heer was hoor!" Het gebed had ook grote voordelen. Johanna Maas: "Ik had altijd de gewoonte vroeger iets wat ik niet durfde te zeggen, dat deed ik altijd in mijn gebed. Ik was de oudste en dan moest ik altijd voorbidden en danken. En dan kon ik er altijd een ontiegelijk groot verhaal van maken. Dan konden ze me toch niks maken. En als ik dan ergens kwaad op was, dan zei ik: "Onze Lieve Heer, dat vind ik zo gemeen, maar de directrice heeft gezegd dat ik hoerige neigingen heb".

6 HUIS EN KRUIS

Onderwijs

Vier keer per dag marcheerden de schoolkinderen over de Binnenweg, Westersingel en de Kruiskade naar de school in de Crispijnlaan. Het ging in rijen van drie, begeleid door een van de suppoosten, die soms heel stiekem in de arm kneep als ze niet netjes genoeg liepen, of een kind een opduvel gaf als hij niet opschoot. Maar als je nu slim was, kon je weleens uit de rij ontsnappen, op een hoek van een straat bijvoorbeeld. Johannes van Beek had een oom, die zat in de groentehandel. Als hij wist dat zijn oom over de Binnenweg zou komen, maakte hij zijn veters niet goed vast zodat hij met de smoes dat zijn veters los zaten uit de rij kon ontsnappen. Als hij zijn oom dan zag naderen, bukte hij zich om zijn veters te strikken en liep dan vervolgens naar zijn oom, waarvan hij een paar appels kreeg.

"De diaconieschool in de Crispijnlaan was een vieze, vuile school. Echt een school voor de armen; het mocht geen geld kosten", zegt Els de Zwart, die rond 1915 op deze school zat. Toch denkt zij, en menig ander kind, met plezier terug aan haar schooltijd. Met enkele onderwijzers had zij een goed contact; zij hadden begrip voor het kind en wekten de interesse voor veel dingen op. Maar ook op deze school, en de scholen in de Eendrachtstraat en Nadorststraat -waar de kinderen in andere periodes naartoe gingen -waren er onderwijzers die de kinderen min behandelden. Zij keken neer op de kinderen. Deelden wrede straffen uit. Zo was er op een gegeven moment een meester die er schik in had juist op vrijdag, als in het kinderkuis het lekkerste eten op tafel stond, de kinderen voor straf op school te houden. Na de lagere school gingen de jongens naar de ambachtsschool en vervolgens naar een baas. Tot in de jaren dertig kwam het slechts bij hoge uitzondering voor dat een kind mocht doorleren. Zo'n geval deed zich voor in 1923. Het hoofd van de school verzocht de regenten Gretha de Wolf te doen opleiden voor lerares, omdat ze uitstekende gaven bezat om te Ieren. Daar werd door de regenten lang over getwist. de doelstelling van het huis was immers de kinderen op te voeden tot nette werkmannen en dienstbodes, iets anders kwam niet voor in de reglementen.

Naaikamer, grote werkmeisjes aan het werk onder leiding van een juffrouw, 1926.

Kinderkamer, 1938.

In de jaren dertig was het zo geregeld dat, als er van een gezin een paar kinderen in het kinderkuis verbleven, er één mocht doorleren. Bij de kinderen De Korte was dat de oudste, die ging naar de Mulo, dat was nogal wat in die tijd, dan had je aanzien. "Ik vond het niet zo verschrikkelijk erg om naar de ambachtsschool te gaan", vertelt Gerrit de Korte. "Maar mijn jongste broer die had twee linker handen en die moest ook, terwijl die verdomde goed kon Ieren. Hij is gaan spijbelen en vervolgens streng gestraft".

De mogelijkheden voor meisjes om door te Ieren waren miniem. Hun opvoeding was van jongs af aan gericht op het verrichten van huishoudelijke taken. Na schooltijd moesten zij kousen breien bijvoorbeeld, terwijl de jongens konden gaan spelen. "Dan moest je tien naadjes breien", herinnert zich Greetje van Texel. "Daar zat je een uurtje mee, want je breide niet zo vlug. Een witte, katoenen draad kreeg je van de juf en die moest je meebreien, zodat ze precies kon tellen dat je tien naadjes had. Maar ja, al die kinderen breiden, dus wist zij niet hoever je met je kous was. En dan nam je die draad en dan stak je hem naar beneden, nou en dan had je twee toertjes gebreid en dan zei je: juf, kijk! Ging ze tellen, ja hoor, mooi; Ga maar spelen! Die kous kwam nooit af! "

Als de meisjes de school hadden verlaten en dus bij de "grote meisjesgroep" werden ingedeeld, dan werden ze in het huis aan het werk gezet. Hun voornaamste bezigheden waren, aldus de Huisorde, bedden opmaken, vegen, dweilen, stoffen, tafel aanrichten en afnemen, de was rekken, mangelen, stijven, strijken, vouwen en sorteren. De ochtend was bestemd voor het schoonmaken van het huis. In de middag moesten ze meestal helpen naaien. Tot in de jaren dertig hadden de meisjes nauwelijks vrije tijd en uitgaan mocht zeker niet. In feite waren ze dag in dag uit in het huis opgesloten.

Als de meisjes negentien jaar waren, vertrokken ze in de maand mei uit het huis. Sanderina Knaack verliet in 1931 het huis: "Dat ging zo. Er kwamen mevrouwen die een dienstbode zochten en dan werden alle meisjes die 19 jaar waren op de kamer van de directeur geroepen en moesten we ons naast elkaar opstellen. En dan zei zo'n mevrouw: Die wil ik hebben. Je had zelf niets te vertellen over loon ofzo. Je moest gewoon gehoorzamen. Ik was de laatste van de zeven die werd uitgekozen".

Vrije tijd

De kinderen van het kinderkuis moesten zichzelf bezighouden. Spelletjes waren er lange tijd niet en poppen, bijvoorbeeld, mochten de meisjes niet hebben. In de kinderkamer was wel een grote kast met speelgoed, maar die zat op slot. Dit speelgoed was vaak door de regentessen geschonken. Blijkbaar waren ze er niet van op de hoogte dat spelen ermee teveel rommel gaf! Wat deden de kinderen dan wel in hun vrije tijd? Sommige jongens spelen in de tuin tussen 5 en 8 uur 's avonds, vertelde de vader in 1893 aan de regenten. Een ander maakte sommen of zat te lezen. Weer anderen schreven opstellen of vermaakten zich met figuurzagen. Over het algemeen hielden de kinderen zich dus nuttig bezig.

"Je mocht houtzagen, figuurzagen, schilderen, plakken. Als je maar familie had die materiaal schonk", zegt Adriaan Peters. "Want van het kinderkuis heb ik nog niet voor een halfje gekregen!"

In het kinderkuis was wel een bibliotheek. Toen juffrouw Zwolsman directrice was mochten de kinderen ook elders een boek lenen. "Voor twee cent kon je een boek huren" vertelt Greetje van Texel. "Dat boek moest je wel eerst aan moeder laten zien, want geloof maar niet dat we élk boek mochten lezen. Van Cissy van Marxveld, Top Naeff, Ina Boudier-Bakker, die mochten we lezen. Maar een boek van A.M. de Jong was verboden en juist van die boeken hield ik. Maar ik ook niet gek! Weet je wat ik deed? Dan haalde ik de omslag van een boek van Cissy van Marxveld eraf en deed die dan om Merijntje Gijzen. Zodoende heb ik stiekem

Rotterdamse Vakantie-kinderschool, 1923.

Schooljongens in de tuin. 1926.

heel wat boeken gelezen die niet mochten. Want die Cissy van Marxveld, dat was van die hoge kringen rommel, met een auto hier een paardewagen daar, nou, dat was helemaal geen wereld voor ons".

Op woensdagmiddag gingen de jongens meestal voetballen op het land van Hoboken. Gerard en Adrie Veenstra waren geen helden op het voetbalveld, maar doordat zij van hun vader een bal hadden gekregen, maakten zij de dienst uit op het veld. In de jaren dertig bestond zelfs de Voetbal Vereniging Kinderhuis, V. V.K., die deelnam aan de competitie. De club werd geleid door de Vereniging van Oud-Verpleegden, waarvan Piet Koster lang de voorzitter was.

De Vereniging van Oud-verpleegden, die natuurlijk uit eigen ervaring wist hoe belangrijk ontspanning voor de kinderen was, organiseerde wel meer voor hen. Elk jaar namen de oud-verpleegden de kinderen een dagje uit naar een speeltuin ergens in het land en in de zomer was er meestal het tuinfeest.

Uitstapjes waren altijd enorme belevenissen. In de zomervakantie gingen de kinderen dagelijks met de boot op en neer naar Hoek van Holland, naar de Rotterdamse vakantiekinderschool. Jaarlijks werden de kinderen door de diergaarde uitgenodigd en af en toe werd er een zang- of toneelvoorstelling gegeven.

In 1922 waren de kinderen naar een heus circus geweest. Toen dat ter ore kwam van de kerkeraad, was de beer los! Ernstig schreef men de regenten dat een circus toch niet geschikt was voor de kinderen. Om zulk soort misstappen te voorkomen moesten de regenten een lijstje samenstellen met evenementen die wel en niet mochten worden bezocht. Uitvoeringen van de Christelijke Werkmansbond, de Christelijke Zangvereniging en voorstellingen in de bioscoop Samaritaan werden toegestaan. lang twijfelden de regenten of de kinderen ook uitvoeringen van het personeel van Van Nelle en van de vereniging Jeugdwerk mochten bijwonen. Dat bleek uiteindelijk toch ook geen kwaad te kunnen.

Sanderina Knaack en haar zus herinneren zich zulk soort uitstapjes nog wel: "De Samaritaan was een soort evangelisatiegebouwen de films die ze daar gaven vond je prachtig! "Alleen op de wereld" en "Jessica's eerste gebed". Dat was gewoon feest als je daar naar toe ging".

Cornelis Verkaik, die ongeveer tien jaar na de zusjes Knaack in het huis verbleef, wist een methode om gratis naar de film te gaan. Als je het nummertje van je kleding liet zien, mocht je van de portier van de bioscoop op de Schiedamseweg gewoon naar binnenlopen.

Op zondag, na de kerkgang, mochten de kinderen ouders of andere familieleden bezoeken. Althans, als ze nog contacten met familie onderhielden, want naar Johannes van Beek bijvoorbeeld, keek zelden iemand meer om. Voor aan aantal kinderen was het zondagse bezoek overigens geen pretje: ze werden dan bijvoorbeeld geconfronteerd met een stomdronken vader of maakten andere nare dingen mee.

Maar voor de meesten was het een heerlijke dag. Ze waren vrij, konden andere kleren aan, ravotten, jongens en meisjes zien; althans voor even. Want de kinderen moesten aan het begin van de avond weer in het kinderhuis zijn. Els de Zwart zegt nog steeds als ze even bij iemand langs gaat: "Ik kom zeggen dat ik wegga!"

Kleine kleuters in de tuin achter het kindertehuis, 1926.

Vereniging van oud-verpleegden, 1951

Voetbal Vereniging Kinderhuis, 1938, na de wedstrijd tegen Zwaluwen II (uitslagen 2-1 voor V.V.K.), 1938.

Jongens -meisjes

Als de kinderen aan het eten waren kwam er wel eens een mannetje met een orgel door de Schietbaanstraat. Hij zong:

*"Als de zon schijnt door de ruiten
Dan is mijn zolderkamertje 'n paleis
Als de vogeltjes in de dakgoot fluiten
Dan voel ik mij in het paradijs"*

De ramen in het kindershuis waren van matglas; de kinderen hoorden het mannetje wel spelen, maar ze zagen niets. De kinderen mochten niet naar buiten kijken. "Wat ze niet wisten", vertelt Greetje van Texel, "is dat we soms toch naar buiten keken. 's Avonds als we naar bed gingen, om een uur of half acht, kwamen op de hoek van de straat altijd jongens. We waren gek op jongens, maar die mocht je niet zien natuurlijk. Die stonden daar dan te zingen. En mooi hoor! Liedjes als O, solo mio. En dan gingen we op de WC staan en dan gingen we ernaar roepen. Dan kwamen ze weleens bij ons en dan vroegen ze weleens wat. Dat moesten ze eens weten, dat je dat deed. Dan was je een slet, hoor. Als je een vriendje had, was het altijd een sjap".

Het onderhouden van contacten tussen jongens en meisjes was streng verboden. Tussen de jongens en meisjesafdeling was een deur die hermetisch gesloten was. "Ik was bezeten van mijn zusters, want als er iets weggevallen is, dan stel je contacten met familie op prijs". zegt Gerrit de Korte. "Maar ik mocht er niet naartoe. Als ik ze toch wilde zien, moest ik een paar mensen in beweging zetten. De directrice zei altijd nee, maar enkele suppoosten wilden af en toe wel meewerken. Dan moest ik gauw door die deur, dat was dan even een zoentje geven, een handje, even vragen hoe het ging en huilen geblazen, want die meisjes hadden het rot in het begin, en dan moest je hups, linea recta terug".

De verliefdheden, die natuurlijk ondanks alle voorzorgsmaatregelen niet te vermijden waren, waren over het algemeen nogal onschuldig; de verbeelding was groot. Als je tegen een meisje lachte, herinnert zich Gerard Veenstra, ging je met elkaar. En Els de Zwart had op school een vriendje naar wie ze vanuit haar schoolbank met een spiegeltje keek. "Je scharrelde op jouw manier", aldus Greetje van Texel. "Je had weleens een vriendje, maar dat was niet zoals nu. Dat was op een flinke afstand. Afgelpele pinda's ging je voor hem zitten maken. Nou, en dan kwam je hem misschien eens op de trap tegen en dan gaf je hem die pinda's snel".

Voor de grote werkjongens was het hebben van verkering geen probleem. Ten eerste waren ze door hun werk zo vrij, dat de directeur of directrice er toch niets van merkte; ten tweede werd het, zeker in later tijd, min of meer oogluikend toegestaan. Johannes van Beek had op koninginnedag stiekem verkering gekregen met een meisje uit Ridderkerk. "Ze was dienstbode op de Kruiskade, 't was een leuk wichtje en ik wilde haar wel wat vaker zien. Toen heb ik in een sigarenzaak de directeur opgebeld en toen heb ik gezegd: "U spreekt met de vader van Johannes van Beek. Morgen ga ik met mijn zoon daar en daar naar toe en dan wou ik graag dat Johannes meeging". En hij trapte er nog in ook! Dus was ik zondag vrij en ik dus met de boot naar Ridderkerk".

Jongens en mooie kleren. 's Zondags, als de kinderen naar huis mochten, kon men dingen doen die verboden waren. Meisjes van het Kinderhuis in gezelschap van een paar jongens; heerlijk vrij de natuur in op de fiets; je mooiste kleren aan.

Een van de jaarlijks terugkerende uitjes was het dagje naar de Diergaarde. De grote werkmeisjes in gezelschap van Vader Burgers.

Voor de meisjes, die immers dag in dag uit in het huis moesten blijven was het veel moeilijker om verkering te krijgen, maar niettemin kwam ook dat weleens voor. Op zondag, als ze bij familie verbleven, konden ze bijvoorbeeld in contact met jongens komen. Als dat bekend werd, was de straf echter streng. Herhaaldelijk kwam het voor dat meisjes uit het huis verwijderd werden omdat ze verkering hadden. Els de Zwart herinnert zich dat een 18-jarig meisje uit het huis werd verwijderd, nadat ze in Hoek van Holland achter wat jongens had aangezeten. Sanderina Knaack weet van een soortgelijk geval: "Zij had, bij wijze van spreken, alleen maar naar hem gezwaaid!"

Ook meisjes die al uit het huis vertrokken waren, werden, rond 1900 althans, goed in de gaten gehouden of ze geen omgang met (verkeerde) jongens hadden. Zo scharrelde in het jaar 1900 Neeltje met een "mijnheer". "Hij gaat met haar naar de komedie en hij gaf haar een parasol", meldde de directeur aan de regenten. De directeur wilde graag weten wie dat heerschap was. Neeltje wilde het hem echter niet vertellen: "Het gaat u niets aan wat ik doe", had ze hem toegevoegd.

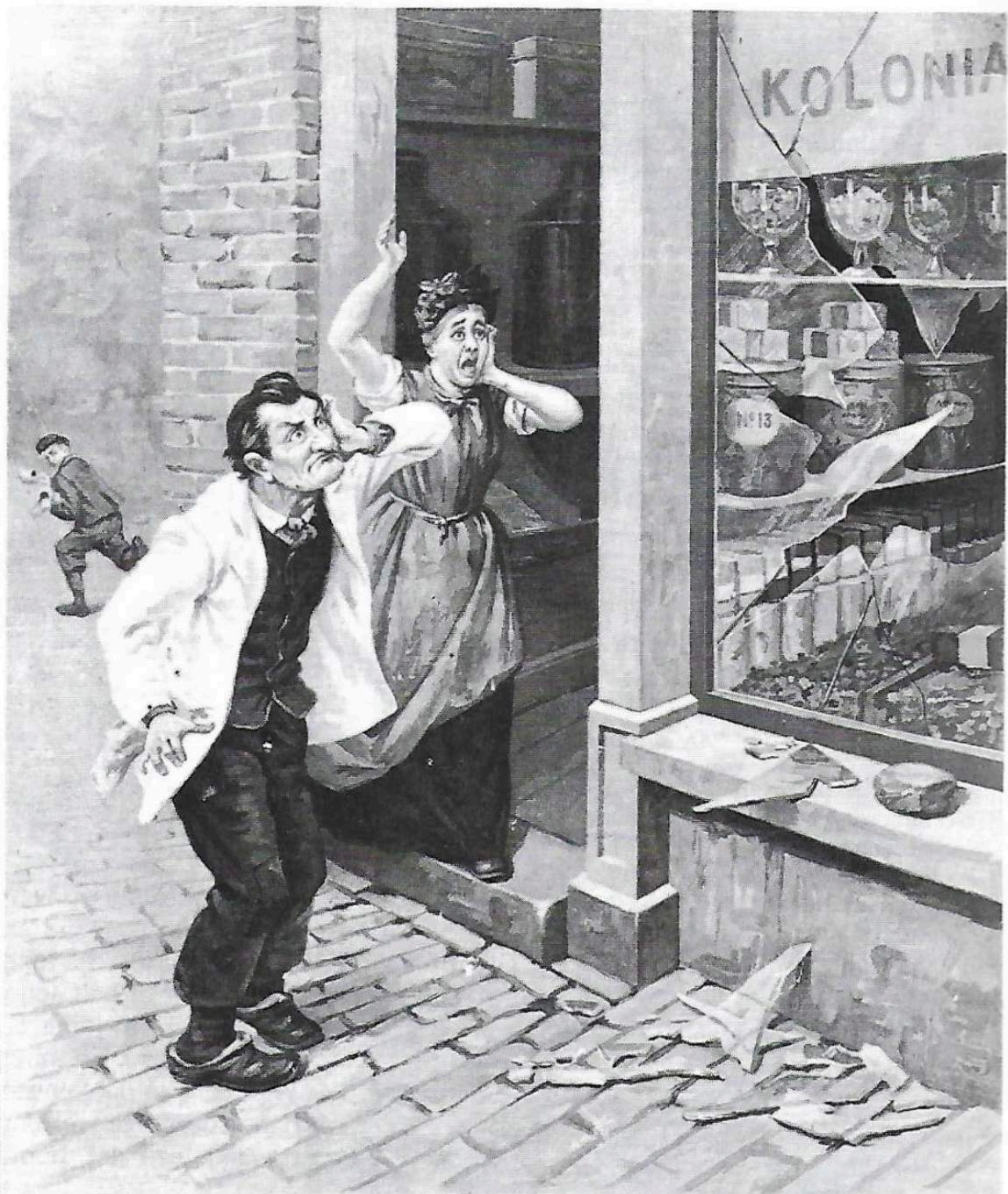
Anna Zeekraai kreeg op 5 november 1904 een brief van de directeur, waarin hij, namens de regenten, zijn verontrusting toonde. "Dat er wéér van verkering sprake is, verbaast mij niet", schreef hij. Maar dat ge u nu weer schijnt af te geven met een jongen met wien, volgens nauwkeurige informatie, gij geen gelukkige toekomst kan tegengaan, heeft mij zeer bedroefd". Het "jongmensch" maakte, volgens de directeur, van de godsdienst een onverschillige zaak. Bovendien had hij geen vaste werkkring, slechts zo nu en dan voer hij op een schuit, en zijn ledige tijd bracht hij door met vissen, wat blijkbaar ook niet door de beugel kon. Met zo'n jongen kon Anna geen zegen verwachten en "in gebed kunt gij geen vrijmoedigheid hebben tegenover den Heer".

Dat de meisjes goed in de gaten werden gehouden was vanzelfsprekend en van sexuele voorlichting was natuurlijk geen sprake in die tijd. Sanderina Knaack: "We hebben zo'n vreselijk bekrompen opvoeding gehad. Maar je wordt opeens zo in de wereld gezet, zonder dat je wist hoe een kindje gemaakt werd, waar een kindje vandaan kwam. Alleen Vader Burgers is weleens geweest en vertelde het een en ander. Toen had hij het over de gevaren van de wereld. Maar als hij dan weg was, vroegen we elkaar: Wat was dat dan, dat gevaar van de wereld? Ik dacht nou, een dronken vent op straat, dat is een gevaar van de wereld. Pas toen ik uit het huis was, ben ik wijzer geworden. Ik had op een gegeven moment een jongen die woonde bij een kostjuffrouw. Die kostjuffrouw had een boek met foto's van de geboorte van een kind. Nou, ik was toen twintig jaar, en voor mij ging gewoon een wereld open! Dat dat zo ontstond!"

Kattekwaad en ...straf

In het huis zijn heel wat dingen voorgevallen waar suppoosten en directie geen weet van hadden. Als gevolg van de straffe discipline en de strenge regels, werd de vindingrijkheid gestimuleerd. Vaak vertelden de kinderen de trucs aan elkaar en wee diegene die een ander verraadde, want de onderlinge saamhorigheid was groot. De werkjongens die zoveel boterhammen meekregen als ze wilden, gaven die aan de jongere kinderen die slechts twee boterhammen kregen en de oudere kinderen die de taak hadden om aan tafel te controleren knepen hun ogen dicht als ze zagen dat iemand het eten op de grond kieperde.

Alleen de oudere kinderen kregen wat zakgeld en snoepen was ten strengste verboden, zodat ze in het naar binnen smokkelen van geld en snoep zeer bedreven waren. Want de kinderen kregen natuurlijk wel geld en snoep, van hun ouders bijvoorbeeld, en veel werkjongens hadden met hun baas een regeling getroffen dat ze meer in eigen zak konden steken dan was toegestaan. De jongens konden geld verstoppen boven de klep van hun pet en meisjes stopten het in hun broekje. Op een zondag dat Johannes van Beek door zijn vader terug naar het huis werd gebracht, kreeg hij, toen ze voor het huis afscheid namen,

HAD IK MIJN GLAS MAAR VERZEKERD BIJ DE
ROTTERDAMSCHER GLASVERZEKERING COMPAGNIE!

Middensteiger 10, ROTTERDAM.

twee kleine reepjes chocolade en twee dubbeltjes. "Ik stopte die twee dubbeltjes in mijn kous en ik liep op twee dubbeltjes. Nou, maar ik had niet in de gaten dat een juffrouw achter het glas zat te loeren of ik wat kreeg! Ik kom dus binnen en zij zei: "Was dat je vader, Johannes? En heb je nog wat gekregen, Johannes?"

- Ja, juffrouw, twee reepjes chocolade.

- Heb je verder niks gekregen?

- Nee, juffrouw.

- Doe dan je schoen maar eens uit.

Nou, en ik deed dan natuurlijk eerst mijn verkeerde schoen uit en moest toen mijn andere schoen en kous uittrekken. Daar kwamen dan die twee dubbeltjes te voorschijn. Die dubbeltjes gingen dan in "het negertje" (een collectebusje) en dat knikte dan en je was ze kwijt".

De kinderen van het kinderkuis waren dol op iets lekkers. Een kaaskorst was al een tractatie. Greetje van Texel vond zelfs een melkvel heerlijk. Zij moest vanuit de keuken de melk ophalen voor het personeel en als ze dan de trap opging lukte het haar de kom melk zo schuin te houden dat ze net het vel eraf kon pakken. Johanna Maas zag eens toen ze voor straf naar bed moest ergens een zak hagelslag staan. "t Waren van die gesuikerde muisjes. Ik een hapje genomen, nou dat was lekker! Nog een hapje en nog een hapje. Uiteindelijk heb ik het hele zakje leeggegeten. Nou, mensenkinderen, alsof ik de grootste dief was die er bestond."

Doordat ze zo weinig kregen, grepen de kinderen elke kans aan om het wel te krijgen. Soms werden ze er wel toe gedwongen! Johannes van Beek moest wel schriften stelen, omdat hij die nodig had voor school en zelf geen cent had om ze te kopen. "Ik had geen geld. Zo maakten ze toch dieven van je". Johannes was zeker niet de enige die stal. In elke periode kwam dat voor. Heel wat kinderen pikten snoep en andere spullen.

In de maand oktober van het jaar 1888 was er in het huis gestolen en aangezien de dader niet bekend was, moesten alle kinderen drie avonden zonder eten naar bed en mochten ze één zondag niet uit.

In maart 1889 werd Anna Schröder betrapt op het stelen van appels en omdat ze al eens eerder had gestolen werd besloten haar uit het huis te verwijderen, een lot dat nog tamelijk veel andere kinderen te wachten stond.

Maar de straf die meestal werd gegeven na wangedrag, katekwaad of tegenspraak, was een zondag thuisblijven. "Dat was de grootste domper die op Gods aarde bestond", aldus Johannes van Beek.

"Het straffen ging in uren", herinneren zich Sanderina Knaack en haar zus. "Als je brutaal was geweest, zeiden ze: Jij hebt een uur. De uren werden bijgehouden in een boekje. Als je dan weer eens een keertje lachte of wat stoeierig was, kreeg je weer een uur. Als je dan drie uren had, mocht je zondag niet uit. Dat werd zondagochtend voorgelezen, als iedereen erbij was. Je kreeg zo een uur, hoor. En je kreeg ook weleens een uur voor de volgende week. Onze vader voer en als hij dan thuiskwam was je blij, want je vader kwam van zee af en dan kon je hem zien. Maar juist dan bewaarden ze uren voor de zondag als je vader kwam".

Opvoering (1936) van "Droomenkind in Sprookjesland", sprookje in vier bedrijven door de Kinderen van het Kinderhuis, onder leiding van de heer C. Beeke:

"Wij danken u voor het KINDERHUIS

Want zoo verlicht Gij menig kruis,

Uw naam is heilig

Bij u zijn wij veilig

Dat het Hemelhuis ook voor hen zal zijn

Vereenig ons allen, groot en klein

Blijf altijd bij ons, Heer

En zie liefdevol op ons neer

Voor straf moesten er ook wel gedeelten uit de bijbel worden gelezen en psalmen worden geleerd, een straf die vooral bedplassers vaak kregen opgelegd, zoals Adriaan Peters. Johanna Maas, die heel vaak in haar bed plaste, moest na schooltijd met haar handen over elkaar stilzitten of ze kreeg geen eten of moest met het laken over haar hoofd bij de kachel staan. Tevens kwam het voor dat men voor straf bij de regenten of de vader moest komen en dan kregen de kinderen een preek te horen. "Overal kwam God bij, je werd gewoon bang van hem gemaakt", herinnert zich Els de Zwart.

Maar de zwaarste straf was dus verwijdering uit het huis. Daar werd mee gedreigd en soms werd het dus ook uitgevoerd. Dat is onder meer bij twee broers van Gerrit de Korte voorgekomen. "Mijn broer haalde nogal veel kwajongensstreken uit. Nou, die kreeg veel op z'n tabernakel. Hij werd goed gestraft en kreeg ook wel een draai om zijn oren. Hij was een ondeugende rotaap, maar hij nam het ook voor de anderen op. Daardoor is hij, ook omdat hij zich nergens wat van aantrok, naar de Kindersluis gestuurd. Dat was een doorgangshuis voor jongens die iets hadden uitgespookt en die vervolgens in een strenger huis terecht kwamen. Dan kwam je een hele week in de cel te zitten. Hij zat daar dus tussen jongens die heel anders waren. Nou, dat heb ik ze verschrikkelijk kwalijk genomen. Dat heb ik ze ook kenbaar gemaakt door mijn gedrag. Want van mij konden ze naar de maan lopen, op het laatst. Door zulk soort dingen leer je jezelf wel te verdedigen. En dat houd je je hele leven".

De wijde wereld in

Veel kinderen die voor de Tweede Wereldoorlog in het kindershuis zijn geweest, zijn nu in een fase van hun leven beland dat ze terugkijken op hun jeugd en wat toen allemaal is voorgevallen. Velen vinden dat niet gemakkelijk, want de kinderjaren behoren voor deze kinderen niet tot de gelukkigste periode van hun leven. Het verlies van hun moeder of vader, de ruzies en problemen thuis en andere voorvallen, werden meestal niet licht vergeten. Het kindershuis was voor sommigen een uitkomst, maar voor anderen vaak een hel. Natuurlijk, er zijn veel goede herinneringen en onderling hebben de kinderen veel plezier gehad, gestoeid, kussengevechten gehouden en ander katte kwaad uitgehaald. Het scheelt ook wanneer de kinderen precies in het huis verbleven, want tijdens het bewind van vader Burgers hebben de kinderen het veel moeilijker gehad dan toen mejuffrouw Zwols man aan het hoofd stond. Gerrit de Korte en Cornelis Verkaik waren bijvoorbeeld in de jaren dertig in huis. Zij zijn van mening dat ze het in het huis niet zo slecht hebben gehad. Cornelis Verkaik: "Ik heb er geen beroerde herinneringen aan. We hadden toch veel vrijheid. Vrijheid in gebondenheid, noem ik het altijd en voor die tijd (de crisisjaren) liepen wij er beter bij dan menig kind uit een normaal huishouden".

CHOCOLAAD KARSTEL

KARSTEL & CO
HOFLIVERANCIERS.

Rotterdam
HOLLAND.

Johannes van Beek en Sanderina Knaack, die beiden in de jaren twintig in het huis waren, kijken wel met afschuw op hun kinderhuistijd terug. "Je was gewoon een stuk rundvee!", zegt Johannes van Beek." Er was geen werkelijke aandacht voor je en in feite moest je alles zelf doen en verwerken. Totdat ik mijn vrouw leerde kennen heb ik niets anders dan ellende en ellende gekend. Ik ben gewoon liefdeloos groot gebracht. "En Sanderina Knaack zegt: "Ofschoon ik er toen niet bij stil stond, denk ik nu weleens; ze hebben toentertijd toch menig kinderzieltje verpest".

Hoe men er ook tegen aan keek, iedereen was blij het kinderhuis de rug toe te keren en, hoe onvoorbereid men ook was, de maatschappij in te stappen. Jongens probeerden het kinderhuis vaarwel te zeggen door bij de marine te komen of werk te vinden op een schip. Het leek een avontuur, het leven dat hen te wachten stond, een paradijselijke tijd scheen aan te breken. Maar het werkelijke leven bleek zwaarder dan men dacht.

Bij vertrek uit het huis kregen de kinderen een uitzet mee, tenminste als ze belijdenis hadden gedaan, wat meestal het geval was. Voor de meisjes bestond die uitzet uit een Bijbel, een kerkboekje, 4 hemden, 4 rokken, 4 broeken, 4 paar zwarte kousen, 3 witte en 3 bonte schorten, 6 witte zakdoeken, 6 doeken, 1 katoenen en 1 andere japon, 3 borstrokken, 1 paar schoenen en 1 paar pantoffels. (1902). De bedoeling was, dat er bij goed gedrag de kinderen aanspraak konden maken op een tweede uitzet, maar over het algemeen verloor men het contact met de kinderen.

Soms verliet een kind de toegewezen betrekking als dienstbode en zocht dan ander werk. Andere kinderen kwamen weer thuis en werden geconfronteerd met de nukken van vader of moeder. Jongens moesten in dienst en als ze uit dienst kwamen stonden ze alleen op de wereld.

Er zijn kinderen verkeerd terecht gekomen: sommige meisjes belandden bijvoorbeeld al kort na vertrek achter de ramen. Maar er zijn zeker kinderen goed terecht gekomen. Zo heeft een het tot miljonair gebracht in Amerika, een ander is architect geworden.

Als men eenmaal uit het kinderhuis was, vertoonde men zich over het algemeen niet meer graag in de Van Speykstraat. Dat was verleden tijd. Pas de laatste jaren, wagen velen het weer om een kijkje te gaan nemen, door de Schietbaanstraat te lopen, de gevel te bekijken van het gebouw uit 1899, met de teksten "Ik zal u geen weezen laten" en "Ik ben de Goede Herder". De snoepwinkel naast het kinderhuis, waar Johannes van Beek zijn mooie das in bewaring gaf, blijkt verdwenen; veel huizen in de buurt van het kinderhuis zijn gesloopt. Maar het hek is er nog en de brede trap. "Je kan het niet meer vergelijken met toen", zegt Gerrit de Korte. "Het is helemaal verbouwd. Jongens en meisjes gaan gewoon door de voordeur naar binnen en naar buiten; ze hoeven niet eens te melden dat ze gaan! Toen ik naar binnenging, kwam er een klein jochie van een jaar of drie op me af. Hij pakte opeens mijn hand en ging opa tegen me zeggen. Dat dat mij nou juist overkomt! Ik vond het vreselijk, dat liet ik natuurlijk niet merken. Maar toen kwam er wel wat bij me boven hoor!"

Op 14 mei 1940 werden de kinderen van het kinderhuis, net als alle Rotterdammers, gewekt door lawaai. De Duitsers waren Nederland binnengevallen en de lucht boven Rotterdam was zwart van de vliegtuigen die bommen wierpen en parachutisten neerlieten. Weldra was de stad veranderd in één grote vuurzee.

Een van de kinderen die vanaf het dak van het kinderhuis de ramp aanschouwde, was Gerard Veenstra: "Woonhuizen, schepen, gebouwen, alles stond in brand. Het schip de "Statendam", met z'n drie pijpen, stond ook in lichter laaie. Rook en stank, over de hele stad. Huizen zagen wij ineenstorten. Rotterdam was één grote puinhoop.

Om reden dat men bang was dat het kindershuis gebombardeerd zou worden, had ik een groot rood kruis op het dak moeten schilderen.

Terwijl ik daarmee bezig was, doken Duitse verkenningsvliegtuigen over mij heen om te zien wat ik aan het doen was. Het was een zenuwachtig karweitje. Men meende dat het kindershuis een ziekenhuis was geworden. Men bracht gewonden naar binnen. Daar was het "huis" niet op bedacht; daarom moest ik voor de tweede keer het dak op, nu om het kruis weg te schilderen, met blauwe verf".

Naar omstandigheden gemeten is het kindershuis de oorlog goed doorgekomen. Geen enkel kind is omgekomen en ook al het personeel en de regenten bleven in leven.

Op 14 mei 1940 werden de kinderen van het kindershuis, net als alle Rotterdammers, gewekt door lawaai. De Duitsers waren Nederland binnengevallen en de lucht boven Rotterdam was zwart van de vliegtuigen die bommen wierpen en parachutisten neerlieten. Weldra was de stad veranderd in één grote vuurzee.

Een van de kinderen die vanaf het dak van het kindershuis de ramp aanschouwde, was Gerard Veenstra: "Woonhuizen, schepen, gebouwen, alles stond in brand. Het schip de "Statendam", met z'n drie pijpen, stond ook in lichter lafende. Rook en stank, over de hele stad. Huizen zagen wij ineens storten. Rotterdam was één grote puinhoop.

Men rekenen dat men bang was dat het kindershuis gebombardeerd zou worden, dus heb ik een groot rood kruis op het dak moeten schilderen.

Terwijl ik daarmee bezig was, doken Duitse verkenningsvliegtuigen over mij heen om te zien wat ik aan het doen was. Het was een zenuwachtig karweitje. Men meende dat het kindershuis een ziekenhuis was geworden. Men bracht geruchten naar binnen. Daar was het "huis" niet op bedacht; daarom moest ik voor de tweede keer het dak op, nu om het kruis weg te schilderen, met blauwe verf."

Onder deze omstandigheden gemeten is het kindershuis de oorlog goed doorgekomen. Het is het enige kindershuis in Nederland dat in enkel kind is omgekomen en ook al het personeel en de regenten bleven

Tweede Wereldoorlog, ruines Lombardstraat.

7 EEN FLUWELEN REVOLUTIE

HET KINDERHUIS NA DE TWEEDE WERELDOORLOG

In de loop van de twintigste eeuw kreeg men steeds meer belangstelling voor de problematiek van het kind. De kindervetten van 1905 waren al een grote stap in die richting en sindsdien werden deze wetten bijgesteld en verbeterd. Er kwamen speciale kinderrechters, voogdijverenigingen werden opgericht en tal van andere voorzieningen voor de jeugd kregen gestalte.

Rond de jaren dertig rees er in enkele vooruitstrevende tehuizen verzet tegen de aloude tradities van discipline en tucht. De individuele benadering van het kind werd daar vooropgesteld er het kind werd ondergebracht in kleinere groepen, vaak met een zogenaamde gezinsstructuur.

In de jaren dertig voldeed het Kinderhuis van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Rotterdam niet meer aan de normen die door het Ministerie van Justitie waren vastgesteld. De bestemming der vertrekken, de indeling der pupillen in groepen en de sterkte der totale bevolking waren volstrekt onvoldoende, aldus het Ministerie. In de daaropvolgende jaren werd het huis verbouwd om weer aan de normen te voldoen en onder leiding van mejuffrouw Zwolsman werden ook veranderingen in de methoden van opvoeding doorgevoerd. Van een echte omwenteling was echter nog geen sprake.

Een ware revolutie in de kinderbescherming voltrok zich na de tweede wereldoorlog. De vernieuwing die zich in de jaren dertig had ingezet golfde over het land. Tehuizen werden ingrijpend verbouwd en naar de nieuwste theorieën ingericht, andere tehuizen werden aan de rand van de stad herbouwd en sommige tehuizen die zich te laat aanpasten gingen ten onder. Aan dit lot ontkwam het kinderkuis te Rotterdam maar net.

Kort na de tweede wereldoorlog werd mejuffrouw Zwolsman opgevolgd door een directrice die geheel niet geschikt bleek te zijn voor haar taak. Ook het personeel voldeed niet.

"Is onze inrichting in vergelijking met anderen slecht?", vroegen de regenten zich eind 1946 af. Het antwoord liet niet lang op zich wachten.

Tussen directie en personeel brak het ene conflict na het andere uit. Tussen de kinderen en de directrice klikte het niet en de kinderen namen ook een vijandige houding aan tegen de suppoosten. De sfeer in huis was beneden alle peil en de regenten kregen klacht na klacht over het wangedrag van de kinderen.

Dat de kinderen zich misdroegen en in verzet kwamen viel te begrijpen.

Want niet alleen was de voeding slecht en moesten ze versleten kleding dragen, ze werden ook mishandeld. Zo was er een jongen door een lid van het personeel in het bijzijn van de directrice afgeranseld, die vervolgens enige dagen werd opgesloten in een kamertje zonder dat het werd gelucht. Zulke toestanden hadden zich nog nooit voorgedaan in het kinderkuis.

De misstanden bleven niet voor de buitenwereld verborgen. De voogdijraad weigerde langer kinderen in het huis te plaatsen en voor de kinderen die de raad er al geplaatst had werd ander onderdak gezocht.

Ook de officier van justitie kwam het ter ore dat er kinderen in het huis mishandeld werden, waarna de voorzitter van het bestuur bij hem op het matje werd geroepen. Uiteindelijk werd de directrice ontslagen. Met haar vertrok het grootste gedeelte van het personeel. Mejuffrouw Zwolsman nam toen de leiding weer tijdelijk over en nieuw -maar veelal zeer ongeschikt personeel, waaronder een aantal oud-pupillen, werd aangesteld om leiding te geven over een sterk gedaald aantal kinderen.

Behalve de misstanden die zich in het huis voltrokken, had het huis ook een slechte reputatie gekregen omdat de methoden van opvoeding er zo verouderd waren en het huis zelf ouderwets was. Het was een oud en uitgewoond gebouw geworden, kaal, verwaarloosd en

ongezellig. Er waren tafels met ijzeren randen zonder kleedjes, het eetgerei bestond uit halfvergane emaille kroezen en borden, er stonden rechte, houten stoelen, de zalen waren onpersoonlijk en groot. En, belangrijker, pedagogisch gezien raakte de opvang van kinderen kant noch wal. Het kind zat in de molen, was onbelangrijk, er heerste het gelijke monniken - gelijke kappen - idee. Nog steeds waren de groepen kinderen strikt gescheiden van elkaar. Nog steeds aten de kinderen in de eetzaal aan lange rijen tafels, kregen een lik op het bord van de stampot die men in stilte verorberen moest, omdat op praten straf stond. Nog steeds marcheerden de kinderen in marstempo in rijen naar school.

Dat veranderingen noodzakelijke waren drong wel door tot het bestuur, maar het was niet bij machte die ook door te voeren. Een andere houding van het bestuur was onontbeerlijk. De strikte hiërarchie, waarbij het bestuur -de regenten -het hoogste woord voerde en de directie opdracht gaf zus of zo te handelen, kon niet worden gehandhaafd, maar tot een aantal bestuursleden drong dat niet door. Sommige regenten wilden regeren; zij meenden zelf het beste te weten wat goed was voor een kind en hadden weinig belangstelling voor de nieuwe opvattingen die opgeld deden. Zij waren van mening dat een kinderkuis zo goedkoop mogelijk gerund moest worden. En dit standpunt namen ze niet alleen uit financiële overwegingen in, maar ook omdat ze te veel vrijheid en luxe schadelijk achtten voor het kind.

In 1949, met de aanstelling van de heer Dierkx als directeur brak ook voor het Kinderhuis van de Hervormde Gemeente de nieuwe tijd aan. Onder leiding van de heer Dierkx en zijn vrouw veranderde bijna alles. Er werd een einde gemaakt aan het mensonwaardige "voederen" van de kinderen, zoals het eten van aardappelen die een dag eerder waren geschild en bruin waren als ze op tafel kwamen; sindsdien kregen kinderen hetzelfde eten als de directeur en het personeel. Ook kwam er huiselijkheid in het tehuis. Veel spullen van de familie Dierkx zelf werden in eerste instantie gebruikt om gezelligheid te creëren, bijvoorbeeld een haard waarin de heer Dierkx een rood lampje plaatste met wat rood papier ervoor, waardoor de recreatieruimte een centraal punt kreeg. De kale stationsachtige sfeer in huis verdween; er kwamen kleedjes op tafel, er werd van gewone borden gegeten en aan de muur kwamen schilderijtjes en kindertekeningen te hangen. De kinderen werden evenmin meer stijf en uniform gekleed, maar mochten soms samen met mevrouw Dierkx de stad in om kleren uit te zoeken. Iets wat eveneens spoedig veranderde was de zakgeldregeling. De heer Dierkx: "Beneden de tien jaar kreeg voor mijn komst niemand zakgeld. Maar veel kinderen die jonger dan tien jaar waren, kregen na bezoek aan hun vader en moeder wel vaak iets toegestopt. Die kinderen waren wel goed af. Wie geen bezoek kreeg, die had niks. Op een gegeven moment zag mijn vrouw een kind met een zuurbal tussen de kiezen en een ander kind dat niks had. Het jongetje zonder zuurbal steekt zijn vinger in dat mondje van het kind met de zuurbal en wipt die zuurbal eruit en stopt de zuurbal in zijn eigen mond. Zo reageerden kinderen die niks kregen dus. Sinds dit voorval kregen ze elke zondag een zakje snoep".

Veel dingen die vroeger zo gewoon waren, werden verleden tijd. "We leerden erg veel van de kinderen zelf", vertelt de heer Dierkx. "Bijvoorbeeld met betrekking tot het naar schoolgaan van de kinderen. Al in het eerste half jaar na onze komst, waren de rijen voor de grote schoolkinderen afgeschafte en elke keer ging er weer een rij af, zodat op den duur alleen de kleine kinderen van 6 a 7 jaar in de rij naar school gingen. Met Sinterklaas mochten alle kinderen een verlanglijstje maken, want de Nederlandse Staal Industrie gaf dan een cadeautje aan de kinderen. Daar was Bartjes briefje ook bij. Bovenaan zijn lijstje stond: Nooit meer in de rij naar school. Dan ga je door de grond als je dat leest. Door het briefje van Bartje mocht ieder kind, hoe klein ook, alleen naar school. Er is nooit iemand onder de tram gekomen. Zelfs de kleuters werden aan de overkant van de straat gezet en liepen alleen naar school. Hoewel zelfs de Raad voor de Kinderbescherming er bezwaar tegen maakte, bleek het te kunnen".

De schaapjes werden in het kinderkuis niet langer over dezelfde kam geschoren; individuele

ontplooiing was het devies. Om dit zo goed mogelijk te bereiken was er echter meer nodig dan het creëren van gezelligheid en de verandering van het strikte reglement. Wilde het kinderhuis namelijk voldoen aan de nieuwste opvattingen die binnen de kinderbescherming leefden, dan moest ook het gebouw grondig worden gemoderniseerd, wat veel geld en daadkracht van bestuur en directie vereiste.

Wald. Haer.

Verleden week vernam ik uit de Kerkhede dat u 2000ft noodig hebt om de kinderen van het Kinderhuis met vakantie te zenden, maar mijn heer waar om moet er toch altijd gesproken worden van de gemeentelieden. Maarom dan, b. v. De den Hertog en ook de de Kluis en vele leden, predikanten dit bedrag nu niet eens bij elkaar brengen, zij wisten buiten een salaris nu nog eenige honderd prestaties er bij hebben. Hoopzwaar van ons maken en hier de somme gemeentelieden wat voordien en langens komen verbleven en de meningen willen opstellen, nooit spreken of schrijven, van mij over de Indoneesjes naar kwam menschen en swarte kinderen hoort men in de Kerken zeggen een vreeslyk gezicht want de Kluis met een soldatenuniform op de trokstoel in Cadoksis's staat in de zogenoemde Christelyke gemeentelieden zitten te glimemen van wansney, hoe iemand die hals, lijfe ontvindt op de trokstoel staat te verhandigen (had zelfs een soldatenlogje en daarin zagen een vaals majoor of kolonel) Gij kunt niet God dienen en den Herten maar wel en dat juist die zogenoemde dienaren van de Kerke te dragen man mond die naren en het valt ons ook op dat vooral die logerprestaties nooit deden voor de Kerke

Ja hun hopen dat die alle de Kerke lang mogelijk wel zullen, want an, dat zijn zij hun eette draande Kerke. Tegen de dome jonge manneken kan niet zij nu gemakkelyk zeggen, dat is een heer voor je Kerke land te waakt en je loven te geven (of niet de wij, een loger niet waakt). Maar als die Prekizers nu voor het vaderland zijn er ons land is arm en heeft vele kerken (onvrij) dan maken die logerpredikanten uit liefde voor het vaderland het wat niet doen, want zij hebben toch hun salaris als predikant, dat ikstidag kan ook zoo bedelyk en dom in de Kerkhede schrijven, wanneer er weer een vreeslyk arme jongens gevonden zijn, wat hechlyk het Christus de Kerke van het graf heeft en dat kost wat is overblijven, wij begrepen niet, maar niet dat waakt die predikant zijn loven voor zijn die, baer vaderland wel geven, naar goed er van profiteren, de Kerke is een hoofd geworden, ik kom er ook nooit meer.

U langmaals vraagt

Waar de Kluis endan Herten en Kerke dag zal ook wat gauw terug komen ieder een paar honderd gld voor de kinderen, zij kunnen het even schouwen, dat er dan menig lid heeft u die om, minnige en afschuwelyk, dat is de Kerke

De grote, ruime eet-, slaap- en recreatieruimten moesten plaats maken voor ruimten voor kleine groepen, waarin kinderen van zeer uiteenlopende leeftijd konden worden geplaatst. De gezinssituatie werd zo goed mogelijk benaderd.

Een gezin kan men echter niet vervangen en het was dan ook niet de bedoeling om "gezinnetje te spelen", zoals de heer Dierkx het uitdrukt. "Natuurlijk was zo'n situatie kunstmatig. Wij probeerden wel om die fenomenen, die in een gezin voor het welzijn van een kind belangrijk zijn ruimte te geven, zoals de koesteringsbehoefte, aandacht voor wat een kind wil en zegt, een eigen hoekje, eigen spullen, eigen hobbies, eigen vriendschappen, kortom de mogelijkheid voor eigen ambities". Het kind moest de vrijheid krijgen om te kiezen en te Ieren in eigen behoeften te voorzien. Tegelijkertijd was er een groep waarop het kind terug kon vallen, waar niet alleen leidsters voor de opvang zorgdroegen, maar ook de kinderen zelf, de kunstmatige zusjes en broertjes, een steun konden zijn. Dit verticale groepssysteem werd al in 1953 enigszins doorgevoerd.

Toen waren de eerste verbouwingen gereed, al waren die nog vrij provisorisch, en moest men zich bijvoorbeeld behelpen met schotten in de slaapzalen.

Vier jaar later was het gemoderniseerde meisjeshuis gereed en lagen de plannen voor de verbouwing van het jongenshuis op tafel.

Het huis moest echter niet alleen worden verbouwd, maar ook worden uitgebreid. Vanaf 1949 was het aantal kinderen weer toegenomen en al spoedig was er plaatsgebrek.

Bovendien was als gevolg van de verbouwingen en de denkbeelden in de kinderbescherming de capaciteit van het huis verminderd. De kroon op het werk van de heer Dierkx was dan ook de opening van een nieuw gebouw, de flat, in 1968, die naar de modernste ideeën was ingericht. Toen kon het kinderhuis onderdak bieden aan 144 kinderen, opgesplitst in twaalf groepen van twaalf kinderen. Elke groep werd begeleid door drie a vier leiders(sters) en had de beschikking over een ruime woonkamer, één- en driepersoonskamers, een keuken en een garderobe. Door de opvang binnen zulk soort groepen Ieren kinderen kleine verantwoordelijkheden zoals die ook in een gezin voorkomen.

De grootscheepse verbouwingen en de individuele benadering van het kind waren echter niet de enige dingen die veranderden in het kinderhuis. Andere ontwikkelingen binnen de kinderbescherming gingen evenmin aan het huis voorbij. Ten eerste bestond de bevolking van het kinderhuis niet meer grotendeels uit half-wezen, kinderen dus die een van beide ouders verloren hadden. Integendeel, kinderen werden om zeer uiteenlopende redenen opgenomen; ook in dit opzicht gold het strenge reglement niet meer.

Ten tweede verbleven de kinderen korter in het kinderhuis. Voor de tweede wereldoorlog brachten kinderen vrijwel hun hele jeugd of een groot deel van hun jeugd in het huis door. Na de oorlog verlieten de kinderen al na gemiddeld twee jaar, en later nog eerder, het huis. Er werd gestreefd naar een situatie dat een kind geen dag langer in het huis zou verblijven dan zinvol was. Zodra er een betere opvang was, werd het kind overgeplaatst, meestal naar een pleeggezin.

Er veranderde nog veel meer in het kinderhuis, zowel grote als kleine zaken. Zo werd er bijvoorbeeld een psycholoog aangesteld die samen met bestuur en directie naar oplossingen van de problemen zocht en een grote inbreng kreeg in de veranderingen die zich dienden te voltrekken. Tal van voorzieningen werden beter. Iedere groep bezat een groot aantal spelletjes, een abonnement op een krant, een radio en, later, televisie.

In tegenstelling tot het personeel van voor de oorlog, waren de groepsleiders en leidsters nu opgeleid in het kinderwerk. Zij waren geen suppoosten meer, strenge wachters die moesten toezien of alles wel ordentelijk verliep. Integendeel, het personeel werd meer en meer betrokken bij de gang van zaken. Zij leverden bijdragen en kregen een eigen verantwoordelijkheid bij de verwezenlijking van de idealen en vernieuwingen. De strikte hiërarchie verdween: tussen bestuur en directie, tussen directie en

personeel, tussen personeel en kinderen. In plaats daarvan werd er samengewerkt, binnen het

Kinderhuis in de jaren 50: Huiselijke sfeer en eigen kamer.

kinderhuis en ook met instanties buiten het huis. "Thuis had ik altijd ruzie" zegt Annelies van Santen. "het kinderruis was een opluchting. Natuurlijk waren er leuke dingen en ook rotte dingen, maar in de groep was het meestal gezellig. Er was altijd wat te doen, een toneelstukje of je ging lopen door de Maastunnel of je ging naar de bioscoop. Over het algemeen kon ik ook goed met de leidsters opschieten, al kon ik een enkele niet uitstaan. In de groep had ik ook weleens ruzie. Dan kreeg je straf als schoenen poetsen of ik moest een zak bruine suiker opeten als ik snoep gepikt had. Maar geslagen werd je nooit. Alleen soms, uit agressie, als je een leidster een schop of dreun gegeven had".

Probleemgevallen werden ook geheel anders behandeld dan vroeger het geval was geweest. De heer Dierkx herinnert zich bijvoorbeeld Pietje Bloem, die pikte als de raven. "Hij pikte wat hij pikken kon in het leven. Hij wandelde de Bijenkorf binnen en hij wist zo precies hoe je balpennen in je mouw schoof, hoe je een aanstekertje meenam en op zekere dag toen bulkte de boel uit zijn kastje. Zo liep hij tegen de lamp en mevrouw Dierkx ging met hem praten. "Ik heb het altijd al gedaan, hoor", zei hij.

"Hoe doe je dat dan"

"Nou zo, dan ga je zo staan bij een kastje en dan schuif je dat vanzelf in je mouw. Het lukt altijd".

"Maar, Piet, dat is toch stelen, dat mag toch niet".

De leider van de groep had zich zo kwaad gemaakt op de jongen en hij zou het er wel even uit rammelen. Piet had dat huilend aan zijn moeder verteld, vrouw Blom, een werkster, die hard ploeterde voor haar bestaan. Mijn vrouw ging met haar praten. Zij zegt: "Die leider moet met zijn poten van Piet afblijven. Piet heeft ons het leven gered in de oorlog. Hij vluchtte op zijn blote voeten over het ijs naar het kamp van de Duitsers aan de andere kant van de Rotte en dan gapte hij daar de boel uit de keuken". Mijn vrouw praatte regelmatig met Piet en het stelen werd minder; het ging over. Maar op een gegeven moment steelt hij toch weer eens wat. De leider was weer boos.

"Vind je dat nou niet erg dat je een dief bent", vroeg hij.

"Dat ik gepikt heb, vind ik niet zo erg", zei Piet. "Dat heb ik altijd al gedaan. Maar ik vind het wel erg dat mevrouw Dierkx er verdriet van heeft. Voor dat mens wil ik het wel laten"

Dan waren we waar we wezen wilden", vervolgt de heer Dierkx. "Dat er een band was met iemand waarvoor hij het wilde laten".

Stond het huis kort na de oorlog nog slecht bekend, in de jaren daarna kreeg het huis een uitstekende reputatie. "Als een kind eenmaal het huis uit moet, dan maar naar de Van Speykstraat, daar staat iemand aan het hoofd die weet wat het betekent voor een kind om uit huis te gaan, die zo'n kind kan begeleiden en opvangen, zo was vaak onze gedachte ", zei de kinderrechtster mejuffrouw Hudig bij het afscheid van de heer Dierkx in 1971.

HIER WOONT EEN DURAN DURAN FAN

HET KINDERHUIS IN 1986

In 1986 wordt een Turks jongetje door zijn vader naar het kindershuis aan de Van Speykstraat gebracht. De vader is afkomstig uit een klein dorpje nabij de stad Samsun, aan de Zwarte Zee. Jaren geleden was hij naar Rotterdam gekomen, omdat hij prachtige verhalen had gehoord over de Ionen die in Nederland werden betaald. Eerst was hij alleen naar Rotterdam gegaan, later volgden zijn vrouwen kind. Het gezin betrok een krappe, oude woning in een negentiende-eeuwse buurt. Later zal de jongen misschien vertellen: "Er waren twee bedden één voor vader en moeder en één voor de kinderen. In deze woning moest moeder, die in Turkije een klein vrij huisje met een eigen tuintje had gehad, een groot deel van haar leven slijten."

*En ieder jaar bracht nieuwe huwelijkszegen
Zo wies de kring, en was nu al
geklommen tot een negental
En...bleef het maar bij negen".*

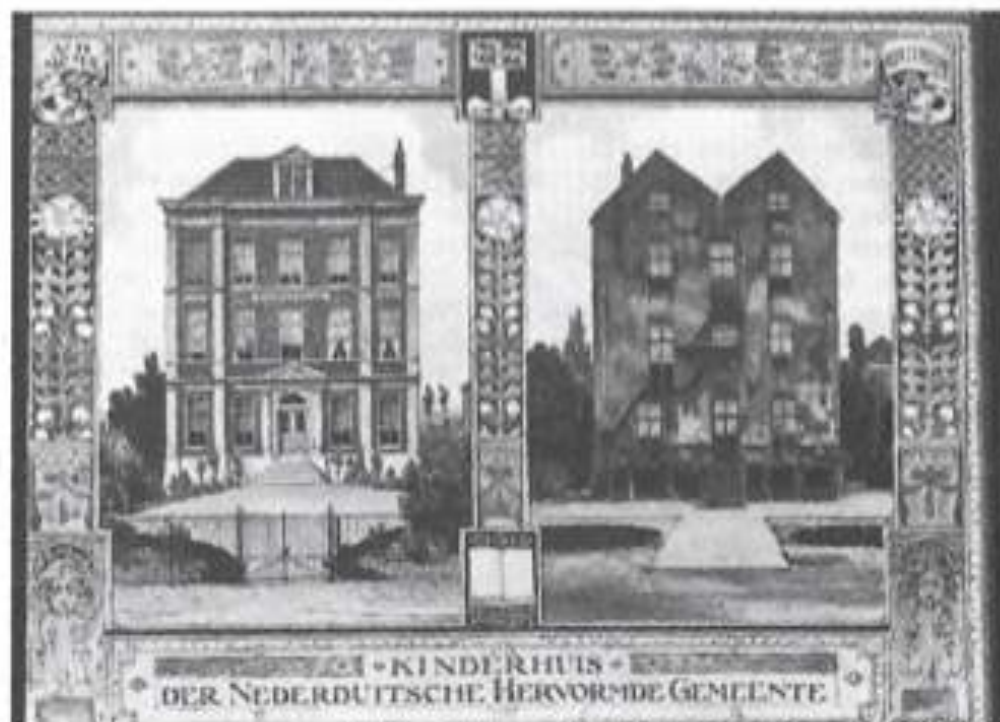
Moeder ligt voor een bevalling in het ziekenhuis. Vader ziet zelf geen kans om het kleine spul te verzorgen. Als hij zijn kinderen in het kindershuis komt brengen, reikt hij verlegen een plasticzak met kleren aan, die eigenlijk zo versleten zijn dat ze meteen in de vuilnisbak kunnen worden weggegooid. Als moeder weer thuis is, gaan de kinderen ook weer terug, terug naar hun eigen milieu, zoals dat heet, totdat moeder misschien weer moet bevallen of totdat er misschien een generatieconflict ontstaat.

Tanja verblijft nu bijna drie jaar in het kindershuis. Ze is zestien jaar. Haar ouders waren gescheiden en later werd haar moeder ernstig ziek en overleed. Ze kon niet terecht bij haar vader, die samenleefde met een vriendin. Een paar jaar woonde Tanja bij pleegouders, eerst een vrij jong gezin dat toen zelf een kind kreeg, toen bij twee oude mensen, maar dat ging niet goed. Ze had daar veel ruzie en meningsverschillen. Via haar voogdes kwam ze uiteindelijk in het kindershuis terecht.

Het kindershuis anno 1986 is, evenals 25 jaar geleden, 50 jaar geleden, 75 en 100 jaar geleden, in zekere zin een weerspiegeling van wat er in de samenleving leeft. Dat komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de terminologie die men hanteert. Vroeger sprak men over "posten" als men kinderen bedoelde, later over "verpleegden", "pupillen" en nu over "jeugdigen" of "jongeren". De directeur wordt geen vader meer genoemd, de groepsleidsters worden veelal bij hun voornaam aangesproken. Het personeel woont niet meer in huis, maar heeft een normale werkweek, met dag- en nachtdiensten. De directeur stapt gewoon in zijn auto om een uur of zes en vertrekt dan naar zijn eigen huis.

De directeuren Dierkx en Berman bij het afscheid van de heer Dierkx in 1971.

Tegeltabteau voor- en achterzijde Kinderhuis, op 11 juni 1923 geschonken door regentesse mevrouw B. E. Metz-de Geer.

Op zolder, in een stoffige hoek, bevinden zich de regenten van weleer. Het grote portret van dominee Krayenbelt, de eerste voorzitter van het kinderruim, is omwikkeld door een deken waar de mot in zit, men vindt er fotoportretten van ernstige heren en twee fraaie naamlijsten, waarop tot de jaren vijftig al de regenten zijn bijgeschreven. In een andere hoek staan de statige regentenstoelen, naast wat oude stalen ledikanten en houten kribben.

Vanuit het zolderraam ziet men de stad en zijn wereldhaven. Uit alle windrichtingen komen mensen naar Rotterdam. De tijd dat slechts kinderen van ouders die tot de hervormde gemeente van Rotterdam behoorden konden worden opgenomen, is reeds lang voorbij. Ongeveer de helft van het aantal kinderen heeft niet-Nederlandse ouders. Er zijn Turkse kinderen in het kinderruim, Marokkaanse, Chinese, Spaanse, Portugese, Surinaamse, Antilliaanse, kinderen van de Dominicaanse Republiek, enzovoorts, enzovoorts. Toen men het eens naging, bleken er kinderen van 12 verschillende nationaliteiten in het kinderruim te zijn. Er zijn hervormde kinderen, katholieke kinderen, islamitische kinderen, hindoestaanse kinderen en niet-gelovige kinderen. Allemaal kinderen die in het kinderruim terecht kunnen. De doelstelling "het diep beklagenswaardige kind, van ondersteun beroofd, te beschermen en zooveel mogelijk hun gemis te vergoeden", zoals dominee Krayenbelt het in 1886 onder woorden bracht, geldt nog steeds. Alleen zijn de opvattingen hoe een kind te ondersteunen veranderd.

Tegenwoordig wordt een kind niet meer zo snel uit het gezin geplaatst. Als een moeder prostituée is, is dat bijvoorbeeld nog geen reden om een kind in een pleeggezin of kinderruim onder te brengen. Evenmin hoeft het alcoholisme van een vader, de pedagogische onmacht van ouders, spijbelgedrag of kleine criminaliteit een reden te zijn om een kind naar het kinderruim te sturen: in eerste instantie wordt geprobeerd dergelijke problemen op te lossen in het gezin zelf.

Als een kind in het kinderruim wordt geplaatst, is dat meestal voor korte tijd. Kinderen die een half jaar in het huis zijn worden al lange-verblijf-kinderen genoemd. Het komt slechts af en toe voor dat kinderen vijf jaar of langer in het kinderruim verblijven. Getracht wordt het kind zoveel mogelijk weer naar het eigen gezin terug te laten keren. Indien dat onmogelijk is, wordt naar een andere oplossing gezocht, bijvoorbeeld een pleeggezin.

De kinderen van het kinderruim zijn tegenwoordig afkomstig uit diverse groeperingen uit de samenleving. De redenen van opname zijn velerlei. Buitenlandse kinderen komen vaak in het kinderruim terecht, omdat de hereniging van het gezin is mislukt. Ook zijn er veel "tweede-generatie-kinderen", die in de streng Islamitische gezinnen strak worden gehouden en niet mogen doen wat hun leeftijdsgenoten wel mogen, waardoor ze in ernstig conflict met hun ouders komen. Tevens zijn er veel kinderen die thuis mishandeld werden of het slachtoffer werden van incest.

Van oudsher behoorde het kinderruim tot de huizen waar normaal begaafde kinderen zonder al te grote opvoedingsproblematiek konden worden opgenomen. De meeste kinderen in het huis kwamen er "gedwongen" terecht, dat wil zeggen door de bemoeienis van de Kinderrechter, Raad van de Kinderbescherming e.a.. De meeste kinderen die nu in het kinderruim verblijven zijn er op basis van vrijwilligheid. Zonder dat justitie er aan te pas komt, raken instanties die zich bezighouden met de kindbescherming in contact met het kind, waarna uitvoerig wordt gekeken wat voor het kind de beste oplossing is; soms is dat een kinderruim.

Sinds een aantal jaren heeft het kinderruim de mogelijkheden tot observatie en behandeling van kinderen met opvoedingsproblemen. Er is orthopedagogische en psychologische hulp en behandeling mogelijk in de vorm van spel- en gesprekstherapie. Daarnaast kunnen er, al dan niet in samenwerking met de plaatsende instanties, gezinsgesprekken plaatsvinden. Ook beschikt het kinderruim over eigen maatschappelijk werkers die de contacten tussen het milieu van het kind, de plaatsende instanties en het kinderruim verzorgen.

Niet alle kinderen die om een of andere reden niet meer in het gezin kunnen blijven, kunnen in het kindertehuis worden opgenomen. Voor kinderen die ernstig aan alcohol of drugs zijn verslaafd, overmatig agressief gedrag vertonen, psychiatrisch zijn gestoord, aan een ernstig lichamelijke gebrek lijden of zwakzinnig zijn, moeten andere oplossingen worden gezocht.

Tegenwoordig biedt het kindertehuis plaats voor 111 kinderen.

Elke leefgroep bestaat uit ongeveer 8 jeugdigen. De groepen zijn zo samengesteld dat kinderen met uiteenlopende problematiek kunnen worden opgevangen. Per groep zijn er vier groepsopvoeders die allen een hogere beroepsopleiding hebben gevolgd en een grote mate van eigen inbreng hebben ten aanzien van de begeleiding en opvoeding van de kinderen.

Foto-impressie van huiskamer 1986 met „open keuken”.

„Tweede generatie emigranten“.

Foto-impresie slaapkamer 1966.

Zij worden bijgestaan door een hoofdleraar, een psycholoog of orthopedagoog en een maatschappelijk werker. In de afgelopen 15 jaar kwam een nauwe samenwerking tussen directeur, staf en groepsopvoeder van de grond.

Er zijn mensen die menen dat een kindertehuis uit de tijd is. Sinds jaar en dag wordt de discussie gevoerd over de vraag wat beter is voor het kind: een kindertehuis of een pleeggezin. Een pleeggezin heeft enorme voordelen. Een kind krijgt er gewone individuele aandacht; het leeft in een normaal gezin, in een gewoon huis, in een normale straat en heeft normale contacten. Voor het ene kind zal een pleeggezin een goede opvang zijn, voor een ander biedt een kindertehuis echter meer mogelijkheden.

Het is nog steeds moeilijk om voldoende geschikte pleeggezinnen te vinden; ook dat probleem bestaat langer dan vandaag. Bovendien mislukken pleeggezinplaatsingen weleens, omdat pleegouders een verkeerde voorstelling maken van de problemen die zich met een kind kunnen voordoen. Andere pleeggezinplaatsingen mislukken om andere redenen, wat zeer schadelijk kan zijn voor het kind. Voor zulke kinderen biedt het kindertehuis dan (weer) soelaas. Vooral de jongere kinderen zullen over het algemeen kort in het kindertehuis verblijven. Voor hen wordt alles op alles gezet om een goed pleeggezin te vinden. Oudere kinderen blijven vaak langer in het kindertehuis en worden stapje voor stapje voorbereid om de wijde wereld in te trekken. Want dat verschilt in sterke mate met vroeger. Door zelfstandigheidstraining leren ze bijvoorbeeld tal van dingen zelf te doen, zoals met geld omgaan. In de zogenaamde halfweg-groep, waarvoor ze op ongeveer 15-jarige leeftijd in aanmerking komen, worden ze in staat gesteld nog meer hun eigen leven in te richten. Vanaf hun zestiende jaar kunnen ze naar de afdeling kamerbewoning, waar de begeleiding tot een minimum is beperkt. Vervolgens kunnen ze zelfstandig gaan wonen, waarbij ze nog enigszins in de gaten worden gehouden.

Natuurlijk, ook in 1986 gaat niet alles van een leien dakje in het kindertehuis. Er doen zich nog genoeg problemen voor. Kinderen lopen weg, spijbelen van school, stelen, vertonen agressief gedrag en ondanks de seksuele voorlichting en verkrijgbaarheid van de pil raken meisjes weleens zwanger. Veel kinderen hebben geen perspectief: ze worden geconfronteerd met slechte vooruitzichten op de arbeidsmarkt en dreigen te vereenzamen in de samenleving. Er rust een zware taak op de groepsopvoeders om de kinderen weer levenslust en toekomst te bieden. Dat is slechts mogelijk door aan ieder kind afzonderlijk aandacht te besteden, voor ieder begrip en geduld te tonen en warmte te geven.

Ook nu worden kinderen gestraft als hun gedrag daartoe aanleiding geeft. Dat een kind het in het verleden zo moeilijk heeft gehad is niet direct van invloed op de strafmaat. Directeur Berman zegt: "Ik ga ervan uit dat ik met een normaal mens te maken heb; dat moet het vertrekpunt zijn. Want iemand die iets pikt van een ander weet donders goed dat dat niet mag." Hij geeft als voorbeeld van een rechtvaardige straf een meisje dat uit kwaadheid een ruit kapot gooide. Toen haar werd verteld hoe duur zo'n ruit was, begreep ze zelf dat het redelijk was als ze hielp de nieuwe ruit te bekostigen.

Af en toe komt het voor dat een kind niet meer in het huis te handhaven is en uit het huis verwijderd moet worden. Maar wat tegenwoordig vaak voorkomt en vroeger zeker niet, is dat een kind zelf aanklopt bij het kindertehuis in de hoop dat er plaats voor hem of haar is. Het betreft meestal buitenlandse kinderen, die thuis bijna niets mogen, hun kamertje met broers of zusjes moeten delen, terwijl ze weten dat de kinderen van het kindertehuis wel over een eigen kamer beschikken. Dat zijn kinderen die gezelligheid willen hebben en zakgeld, kledgeld, goede voeding en warmte. Dat blijkt enorm verleidelijk te zijn. Dikwijls blijken de problemen niet van dien aard te zijn dat opname in het kindertehuis geboden is en volgt snelle terugplaatsing naar het ouderlijk milieu.

Als mensen aan een kinderkuis denken, stellen ze zich vaak een oud gebouw voor de geest met grote, kale slaapzalen met lange rijen bedden, eetzaal met ongemakkelijke banken en een regime van tucht en discipline. Ze zien met andere woorden een huis voor zich zoals het al lang niet meer bestaat. De kinderen van het kinderkuis worden vaak zielig gevonden. Men denkt dat ze er voor straf zitten of dat ze moeilijk opvoedbaar zijn.

"Je geneert je ervoor", zegt Greetje van Texel die in de jaren dertig in het huis verbleef. "t Was geen strafgesticht zoals de meeste mensen denken. Jij kon er immers niets aan doen dat je moeder was overleden of je ouders gescheiden en dat je niet elders opgevangen werd. Maar ik vertel het nooit. Mijn dochter weet het, maar mijn schoonzoon niet en ook mijn vrienden en kennissen niet".

"Je schaamt je ervoor", zegt ook Celine Visjager die van 1975 tot 1980 in het huis verbleef. "Je hoort zoveel van die vooroordelen over zo'n kinderkuis en vaak als je ze iets leuks vertelt, denken ze, je idealiseert het. Maar ik heb het daar ook nooit slecht gehad. Dat geldt voor de meeste kinderen uit mijn groep"

Achter een van de ramen van het kinderkuis, onder de gevelsteen met de tekst "Ik zal u geen weezen laten", hangt een affiche van een popgroep: "Hier woont een Duran Duran fan", staat erop. Ook de muren van veel kamers in het kinderkuis zijn bedekt met posters van popgroepen en popsterren. In veel kamertjes staat ook een pick-up. De kinderen mogen zelf hun kamer inrichten, hun kleren uitkiezen en hun haar hebben zoals zij dat willen. Ook hebben de kinderen zelf een grote stem waarin ze willen doorleren.

Hoewel het grote statige negentiende-eeuwse gebouw anders doet vermoeden, wordt er kleinschaligheid nagestreefd. De massaliteit is al lang doorbroken. Elke groep is weer anders, groepen hebben hun eigen sfeer. De regels waaraan de kinderen zich dienen te houden verschillen bijvoorbeeld per groep; in onderling overleg wordt ook bepaald hoe de eigen huiskamer moet worden ingericht of wat bijvoorbeeld de vakantiebestemming zal zijn.

"Onze groep was net een familie", zegt Celine Visjager. "Het was een hechte groep en toen onze groep uit elkaar moest, vond iedereen dat heel erg. Niemand had het gevoel het gezin te missen. Met de leidsters bestond goed contact, die wilden altijd naar je luisteren en hadden altijd tijd voor je. En ook de kinderen vingen veel voor elkaar op, want sommige kinderen hadden het weleens moeilijk natuurlijk. Oudere meisjes gingen een beetje moedertje spelen. Dat was altijd zo van: Nou, ik breng Erik wel naar bed. Dat was gewoon leuk."

Het kinderkuis is niet meer afgesloten van de maatschappij. Het is geen eilandje meer; het staat in directe wisselwerking met de samenleving. De contacten tussen de kinderen en het eigen milieu worden zoveel mogelijk bevorderd en gehandhaafd. Als de kinderen naar het kinderkuis gaan, blijven ze bijvoorbeeld gewoon op hun eigen school en lid van hun club en vereniging. Als ze willen mogen de kinderen bij vriendjes en vriendinnetjes komen en de vriendjes en vriendinnetjes komen vaak op bezoek in de groep. Ook de ouders worden tegenwoordig gewoon in de groep ontvangen.

De meisjes zitten er niet meer opgesloten, maar gaan gewoon, net als de jongens, naar feesten, disco's en bioscopen, mits ze op tijd thuis zijn natuurlijk, want regels zijn er nog wel. De kinderen hebben eveneens nog bepaalde plichten, zoals afwassen of de tafel dekken. Maar de vloer van het hele huis boenen of de ramen zemen tot in de hoekjes, dat is er niet meer bij. Alhoewel aan de normen en waarden van het christelijk geloof nog veel belang wordt gehecht, gaan de kinderen niet meer op zondag naar de kerk. Wel besteedt elke groep op eigen wijze aandacht aan het geloof. Voor de ouderen is er maandelijks een bezinningsbijeenkomst. De thema's mogen de kinderen zelf bepalen en worden dan in verband gebracht met levensbeschouwelijke zaken. Maar met God wordt niet meer bedreigd, al wordt de Heer nog als een streng man ervaren. Een aantal jaren geleden althans, toen het enorme portret van

oprichter Krayenbelt nog in de gang in het huis hing, bleef een kind vol ontzag staan en vroeg: "Is dat nou God?"

Angst en vrees behoeven de kinderen ook niet meer voor de directeur te hebben. Hij is geen oud-militair zoals Burgers, maar iemand die zijn sporen in het maatschappelijk werk heeft verdiend. De heer Berman, die de functie van directeur nu al 15 jaar vervult, houdt de kinderen wel goed in de gaten. Tijdens mijn gesprek met hem draait hij zich voortdurend op zijn bureaustoel naar het raam en kijkt naar buiten waar de kinderen komen en gaan.

Berman: "Ik zie elke dag vrijwel elk kind op zijn minst één keer. Dat is van belang, want zo blijf ik toch in zekere mate op de hoogte van wat er zich allemaal afspeelt en hoe het met een kind gaat."

Al is de directeur nog altijd een autoriteit en hebben vooral buitenlandse kinderen groot respect voor hem, zijn bemoeienissen met het huis zijn tegenwoordig vooral zakelijk. Hij is veel minder direct bij de begeleiding van de kinderen betrokken. Het beleid wordt, na overleg met de medewerkers vastgesteld, waarvoor het bestuur ook alle ruimte geeft en zich beperkt tot het controlerend volgen van de gang van zaken in het kindershuis.

Zulke en talloze andere dingen zijn veranderd. En ongetwijfeld zal er in de komende jaren nog heel wat veranderen in het kindershuis.

Want de samenleving blijft in beweging, de kinderbescherming blijft in beweging en ook het kindershuis blijft in beweging.

Voor het samenstellen van dit boekje werd gebruik gemaakt van gegevens uit:

- Chr. van Abcoude – Droeveig kinderleven in Rotterdam; een onderzoek naar den toestand van behoeftige schoolkinderen, Rotterdam, 1903
- P.J. Bouman & W.H. Bouman – De groei van de grote werkstad; een studie over de bevolking van Rotterdam, Assen, 1952
- I.J. Burgmans – De arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw, 1813-1870, Utrecht/Antwerpen, 1970
- A.C.D. Douwens – Armenkerk; de hervormde diaconie te Rotterdam in de negentiende eeuw, Schiedam, 1977
- J.L. de Jager – In een ander tehuis; de pedagogische geschiedenis van het R.C. Jongensweeshuis en Amstelstad te Amsterdam, Diemen, 1985
- J.A. de Jonge – De industrialisatie in Nederland tussen 1850 en 1914, Nijmegen, 1976
- H. Mol – Memoires van een havenarbeider, in: De socialistische gids, 5de JG, 1920, (reprint SUN, Nijmegen)
- L.J.C. Ravesteyn – Rotterdam in de negentiende eeuw, de ontwikkeling van de stad, Rotterdam, 1924
- H. ter Schegget – Het kind van de rekening; schetsen uit de voorgeschiedenis van de kinderbescherming, Alphen aan den Rijn, 1976
- de Eerste kwart eeuw der kindervetten, 1 december 1905-1930, Leiden, 1930

Met bijzondere dank aan allen die hun medewerking verleenden aan de totstandkoming van dit boekje, de gesprekken met leden van het bestuur, directie, personeel en kinderen (dit maal in omgekeerde volgorde van belangrijkheid) hebben het basismateriaal gevormd voor het boek. Op uitdrukkelijk verzoek van enkele kinderen, zijn de namen fictief.

- Lay-out en zetwerk : Bureau Hervormde Gemeente Rotterdam
- Grafische verzorging : Uitgeverij J.C. Willemsen, Amersfoort
- Illustraties/foto's : Archief Stichting Kinderhuis, voormalige bewoners
K.L.M.-aerofoto (pag. 97)
Pag. 8, 10, 14, 18, 54 (onder), 55, 64, 66, 72, 73 (boven)
Gemeente Archief te Rotterdam

Luchtfoto van het Kinderhuis. Links het oude gebouw uit 1886 en op de voorgrond de uitbreiding aan de Schietbaanstraat (1898/99) en de flat (1966/67), foto KLM Aerocarto.

N a a m l i j s t v a n R e g e n t e n v a n h e t
K I N D E R H I S - D E R - N I E D - H E R V - G E M E E N T E
 t e R o t t e r d a m . O p g e r i c h t A 2 D 2 1 8 8 6

Dr. J. Kroonhelt 1880, 1882
 Dr. W. Oezink 1880, 1882
 W. A. Vreke 1880, 1882
 F. J. M. van der Laag 1880, 1882
 W. J. Kruls 1880, 1882
 J. J. Bal 1880, 1882
 Dr. J. L. Heldring 1880, 1882
 Dr. H. Makomenian 1880, 1882
 W. Harlman 1880, 1882
 H. A. van Boek 1880, 1882
 H. Oosthoek 1880, 1882
 Dr. N. Ullers 1880, 1882
 A. Coen I. Sant 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 Jan. Benschoten 1880, 1882
 D. van J. S. Schraaivert 1880, 1882
 H. Toorenvliet 1880, 1882
 Chr. Kuyk 1880, 1882
 P. de Pree 1880, 1882
 Dr. H. Mela 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 J. Emswiler 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 O. van der Veen 1880, 1882
 Dr. H. van Kester 1880, 1882
 W. Schrevel Wijn 1880, 1882
 Dr. J. H. C. Coltenbach 1880, 1882

M. Kraal 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 J. van Dy 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 N. J. Remington 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 C. J. Perquin 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 J. H. Heermeyer 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 Dr. O. F. Hoopals 1880, 1882
 J. J. Wissela 1880, 1882
 L. E. Alers 1880, 1882
 Dr. A. F. Krull 1880, 1882
 dezelfde 1880, 1882
 Dr. D. van Brumm 1880, 1882
 N. Linbergen 1880, 1882
 M. Mela 1880, 1882
 J. C. Meischke 1880, 1882
 J. E. Hilman 1880, 1882
 Dr. H. A. O. Heets 1880, 1882
 C. de Vissert 1880, 1882
 W. F. B. van der Meer 1880, 1882
 Dr. van Duijnshouten 1880, 1882
 G. J. Harmsen 1880, 1882
 P. B. van der Velden 1880, 1882
 A. van Gessel 1880, 1882
 P. van der Loo 1880, 1882
 D. Blok Goo 1880, 1882

JOHANNES

LUCAS

MARCUS

MATHEUS

KINDERHUIS

DER

NED. HERV. GEMEENTE TE ROTTERDAM

LAATVULLINGSLIJST DER REGERING

L. Neelmaan 1022-1020
Ds. P. van Toorn 1022-1020
W. den Boer 1020-1022
Ds. A. C. G. den Hertog 1020-1020
P. J. Wessink 1020-1022
Th. Hoan. Sr 1020-1021
J. C. van der Schalk 1020-1020
Ds. P. G. de Vries 1020-1020
A. van Dessel 1020-1025
J. Hartman 1020-1025
Ds. S. H. J. Derkshuis -
van der Spreekel 1020-1020
A. Wels 1020-1024
Ds. J. van Duijnhuizen 1020-1024
Ds. W. C. Posthumus
Meezer 1020-1024
W. D. A. Hoozemond 1021-1020
L. Nourinder 1020-1027
W. D. P. Vervaeke 1020-1024
Ds. A. van Kesteren 1024-1027
Ds. A. R. Buijs 1024-1024
J. H. van Strien 1024-1027
A. Bolk 1024-1020
A. van Iepelen de 1024-1024
F. H. Heyboer 1020-1020
Ds. J. J. Stas 1020-1025
G. L. Molenbroek 1020-1027
Ds. P. G. de Vries 1027-1020
P. van der Akker 1027-1021

B. Hoving 1027-1025
J. J. Frederiks 1025-
A. Boylenijk 1020-1024
Ds. M. J. C. Visser 1020-1024
G. Schreier 1020-1024
Z. H. de Groot 1020-1024
Ds. P. van Toorn 1020-1020
H. Tak 1020-1024
Ds. P. G. de Vries 1024-1020
A. van Iepelen de 1024-1020
A. D. L. Wortman 1024-1024
Ds. G. de Rui 1024-1024
J. H. v. Strien 1020-1020
P. J. F. Dupuis 1020-1020
P. van Akker 1020-1020
Ds. J. C. J. Dijkster 1020-
Meez. C. J. van Thunissen 1020-1024
Meez. J. van der Wal 1020-1024
Meez. J. van Raalt - Schouten 1020-1020
J. de Pool 1020-
A. H. H. H. H. H. 1020-

A. Nieuwe land 1020-1024
+ Ds. J. J. Stas 1020-1020
Meez. A. C. G. de Vries 1020-1020
E. L. van 1020-1020
P. J. F. Dupuis 1020-
+ Ds. J. H. J. Engel 1020-
+ B. M. de H. H. H. H. 1020-
+ D. J. H. de L. 1020-
+ Meez. H. H. H. H. H. 1020-
+ Meez. A. C. G. de Vries 1020-1020
Ds. G. de Rui 1020-

